

6 Interreg waterprojecten in de Noordzeeregio 1999 - 2008

SPIN--FF

natuur • **veiligheid** • **mensen** • **projecten** • **duurzaamheid** •
samenwerking • **innovatie** • **recreatie** • **resultaten** • **toekomst**

NoLimp • Waterkwaliteit

Water City International • Water in steden

PURE North Sea • Water in stadsranden

MoPark • Waterrecreatie in Nationaal Parken

TEN • Ecologische waterverbindingeszones

Waterline Economy • Water en bedrijfsleven

Enthousiasme

Als ik terugkijk naar alle Interregprojecten binnen Waterline Economy, komt er één woord naar boven: enthousiasme.

Interreg-projecten zijn niet de gemakkelijkste projecten. Veel energie gaat zitten in het vinden van buitenlandse partners, het omgaan met de niet altijd eenvoudige Europese regels, het schrijven van een aanvraag en het uitvoeren van projectmanagement. Je moet wel erg enthousiast over een idee zijn om dit op te pakken.

Projectleiders en partners van Interreg projecten die de basis vormden van Waterline Economy zijn trots op wat ze bereikt hebben en wat ze in gang gezet hebben. Jaren later blijken de netwerken nog steeds levendig. Voormalige Interregcollega's wisselen nog regelmatig informatie en kennis uit. Ook ondersteunen zij elkaar; bijvoorbeeld bij het doen van subsidieaanvragen. De betrokken regio's hebben een stevige innovatieve impuls gekregen. Nieuwe investeringen zijn uitgelokt, vervolgprojecten opgestart, beleid aangepast aan de nieuwe uitdagingen.

Bij onze zes projecten zijn tientallen regio's, honderden organisaties en duizenden mensen betrokken. Mensen die enthousiast zijn voor vernieuwing, innovatie en Europese samenwerking. Zij zien dat hun regio werkelijk verbetert door die samenwerking, maar ook dat ze daardoor telkens een frisse blik op toekomstige uitdagingen krijgen. Mensen die geïnspireerd verder willen met de zich alsmaar vernieuwende Europese visie op de aanpak van grensoverschrijdende problemen, zowel binnen het Interreg-programma als binnen andere Europese programma's. Dat enthousiasme werkt aanstekelijk. Dat enthousiasme is verwoord in de interviews in dit magazine. Uit deze gesprekken blijkt dat Interreg een steeds grote kring van mensen enthousiast maakt voor Europese samenwerking.

Kijk en daar word ik nou enthousiast van.

Ben van Os
Projectmanager Waterline Economy

4

Hoe gaat het met het water in Europa?

5

Hoe zit het eigenlijk met Interreg?

6

Water City International Fryslân wordt ooit het mooiste afvoerputje van Europa

11

Fietsen door een Blauwe Diamant

14

Zweden
Water stroomt van hoog naar laag in Göteborgs Stad

Inhoud

16

PURE North Sea

PURE verbindt waterveiligheid en natuurlijke leefbaarheid

21

NoLimp

Wat je vuil maakt, moet je ook weer schoonmaken

25

Duitsland

NoLimp versterkte onze brede regionale samenwerking

26

TEN

TEN is af maar het werk nog lang niet

29

Norfolk en Suffolk

Kraanvogels terug in Little Ouse en Waveney

30

MoPark

Duurzaam

ondernemen in natuurparken

33

Overijssel

Ondernemers

voelen zich nu de

ambassadeurs van het Nationaal Park

34

Schotland

'Ecolognomisch'

van de basis tot de top en terug

36

Financiën

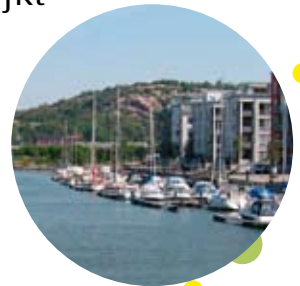
Als je het geld niet op tijd uitgeeft, ben je het kwijt

38

Waterline Economy

Waterline Economy kijkt met andere ogen

42

Samenvatting

Interreg maakt het verschil

43

Contactgegevens en Colofon

Hoe gaat het met het water in Europa?

In Europa doen we het zo gek nog niet als het om water gaat. Zo is het drinkwater bijna overal van goede kwaliteit. Ook kenden we tot voor kort nauwelijks grote waterproblemen. De klimaatverandering laat zich echter ook in Europa gelden. Zo zien we momenteel grote droogte in Zuid-Europa en steeds vaker overstromingen in het Noordzeegebied. In de natte zomer van 2007 stonden grote delen van Engeland onder water. Daarnaast is watervervuiling nog steeds een toenemend probleem. De schade in Europa is nog beperkt, maar om erger te voorkomen is het bittere noodzaak om hier gezamenlijk wat aan te doen. De Interregprojecten die in dit tijdschrift aan bod komen, laten zien dat Europa hier druk mee bezig is en op creatieve en vernieuwende manieren aantoont dat het anders kan.

Bedreiging

Hoewel het in sommige delen van Europa beter gaat, kampen andere regio's nog steeds met een toenemende vervuiling van het drinkwater, oppervlaktewater en grondwater. Twintig procent van het water in de EU wordt ernstig bedreigd door verontreiniging. Het water in rivieren, kanalen, meren en de zee wordt steeds viezer. De helft van de wetlands dreigt te verdwijnen. Steeds vaker moeten we onze landbouwgronden besproeien door droogte. Tijdens heftige of langdurige regenval stroomt het water uit rivieren en riolen over de straten van onze steden en dorpen. Grondwater gebruiken we meestal voor drinkwater en daarvan gebruiken vooral de steden zoveel, dat dit op raakt. En dat terwijl we jaarlijks steeds meer van dit heerlijke vocht consumeren voor onze huishoudens, landbouw en fabrieken. Er moet dus echt iets gebeuren aan de verbetering van het water in Europa.

Europese Kaderrichtlijn Water

De Europese Unie heeft met de Kaderrichtlijn Water bepaald dat alle landen in 2015 een goede kwaliteit water binnen hun grenzen moeten hebben. De Kaderrichtlijn Water beschermt alle wateren, rivieren, meren, kustwater en grondwater. Ieder land moet op een duurzame manier met water omgaan. Maar water houdt zich niet aan landsgrenzen, daarom moet er internationaal samengewerkt worden om de doelstelling te halen. En die doelstelling halen we alleen als iedereen meehelpt.

Zalm

Wat moet er dan gebeuren om ervoor te zorgen, dat ieder land in 2015 die ambitieuze normen van de EU haalt? Er is de afgelopen jaren al een heleboel kennis verzameld en daar waar maatregelen genomen zijn, is het resultaat bemoedigend. Zo komen eens verdwenen vissoorten als de meerval en de zalm terug in de alsmaar schonere rivieren. Als we op alle niveaus, van individuele huishoudens tot fabrieken, samen werken aan de verbetering van de waterkwaliteit, kunnen we veel bereiken. Maar we moeten natuurlijk wel weten wat we moeten doen.

Interreg IIIb projecten

De Interregprojecten die in dit tijdschrift aan het woord komen, geven op veel gebieden al een antwoord. Het project NoLimp is speciaal hiervoor in het leven geroepen. In de proefprojecten is aangetoond, dat we op natuurlijke wijze heel goed water kunnen zuiveren en dat we met weinig moeite het afvalwater schoner kunnen houden. Water City International heeft met succes het water in enkele steden schoner gemaakt. MoPark gaf met elektromotoren en zonnecellen een goed voorbeeld hoe transport op het water milieuvriendelijker kan. Het multifunctioneel ruimtegebruik van PURE North Sea en de ecologische natte verbindingzones van TEN bewijzen dat herstellende en recreatief ingerichte meanderende stroompjes, een positief effect hebben op het waterbewustzijn van mensen. Alle projecten samen hebben het bestuurlijke draagvlak voor duurzaam watermanagement vergroot en een positieve impuls gegeven aan kennis-centra en onderzoeksinstituten op het gebied van water.

Kroonprins

Interregprojecten zijn een goede manier om het waterbeleid van de Europese Unie bij de mensen thuis te brengen. Het waterbewustzijn nestelt zich zo in toenemende mate tussen de oren van bestuurders en bedrijfsleven. Veel Nederlanders aarzelden een paar jaar geleden nog toen onze kroonprins Willem Alexander het watermanagement als zijn werkgebied nam. Nu zijn we blij met zijn vooruitziende blik, want de zorg om water staat, door hem en door de Interregprojecten, steviger dan ooit op de wereldwijde waterkaart. Hopelijk kunnen de 1,2 miljard mensen op de aarde die geen veilig drinkwater hebben daar uiteindelijk ook van profiteren. ●

De Europese Unie (EU) wil dat de openbare ruimte in alle landen zich harmonisch en duurzaam ontwikkelt en dat de kwaliteit ervan verbetert. Om dat voor elkaar te krijgen heeft de EU het programma Interreg ingesteld. Zo verleent de EU jaarlijks subsidies aan creatieve, vernieuwende samenwerkingsprojecten voor Europese ruimtelijke ontwikkeling. Die kunnen gaan over het versterken van de ecologische hoofdstructuur en cultureel erfgoed, het verhogen van toegankelijkheid en mobiliteit of het voorkomen van wateroverlast. Interreg bevat grote en kleine projecten voor steden en regio's in verschillende landen. De projecten worden uitgevoerd door partners uit minstens twee landen. Als ze aan alle voorwaarden voldoen, krijgen ze de helft van de kosten vergoed. Het geld voor Interreg komt uit het Europees Fonds voor de Regionale Ontwikkeling (EFRO).

PURE, WCI, NoLimp, TEN, MoPark, WE

De projecten waar dit tijdschrift Spin-Off over gaat, hebben allemaal met water te maken.

1. PURE North Sea = water in stadsranden = waterberging, ecologisch beekherstel, recreatie.
2. Water City International = schonere water in de stad en ontwikkelen van recreatie met, op en rond water.
3. NoLimp = maatregelen ontwikkelen de kwaliteitsnormen van de Europese Kaderrichtlijn Water te halen.
4. MoPark = Duurzame recreatie en mobiliteit in Nationale Parken (met veel water).
5. TEN = aanleg van natte ecologische verbindingzones tussen Natura2000 gebieden en andere natuurgebieden.
6. Waterline Economy = koppelen van ecologische waterprojecten met economie.

Bijna 1/3 van de Interregprojecten met Nederlandse deelname gaan over projecten op het gebied van rivieren en beken, de Noordzee, water in steden, natuur en recreatie, transport over water. Het bedrag voor waterprojecten is meer dan de helft van het totale bedrag dat vanuit de EU naar Nederland vloeit.

Hoe zit dat eigenlijk met Interreg?

Interreg North Sea Region

Interreg IIIb

Er zijn verschillende Interreg programma's, maar de projecten waarover dit eenmalige tijdschrift Spin-Off schrijft, zijn allemaal Interreg B projecten. Daarbij gaat het om transnationale samenwerking in het Noordzeegebied. Omdat het de derde fase is, spreken we van Interreg IIIb. Dit liep van 1999 tot 2006 en wordt tot 2008 afgerond. Het krijgt een vervolg in Interreg IVb.

Transnationaal

Een transnationale samenwerking is een samenwerking tussen regio's uit verschillende landen, waarbij iedere partner zowel financieel als inhoudelijk bijdraagt aan het project. De onderwerpen moeten nationale grenzen overstijgen. Een goed voorbeeld is het tegengaan van overstromingsgevaar, waarbij maatregelen genomen in het ene land ook effect hebben in het andere.

Het Noordzeeprogramma Interreg B

Binnen het Noordzeegebied vallen regio's in Nederland, Denemarken, Duitsland, Noorwegen, Groot-Brittannië, Schotland, België en Zweden. In de periode 2002-2006 zijn 70 projecten opgestart, waarvan 55 met Nederlandse deelname. Dit zijn projecten van zeer bescheiden omvang tot projecten van enkele miljoenen euro's. Ook de looptijd verschilt: soms gaat het om een kortere voorbereidende

studie, soms zijn het langdurige uitvoeringswerken.

Organisatie van Interreg

Een Interregprogramma heeft een Comité van Toezicht, dat kijkt of een project volgens de afgesproken spelregels wordt uitgevoerd. Daarnaast is er een Stuurgroep, die projectaanvragen goedkeurt. Het dagelijks beheer is uitbesteed aan het internationale programmasecretariaat. Voor het Noordzeeprogramma zit dat in Viborg (Denemarken). Dat secretariaat houdt onder andere een website bij, organiseert bijeenkomsten waar potentiële projectpartners elkaar kunnen vinden en controleert de lopende projecten. •

Fryslân wordt ooit het schoonste afvoerputje van Europa

In gesprek met
Hans van Meerendonk

De provincie Fryslân is een provincie van meren, sloten en kanalen. Water zit bij de Friezen dan ook in het bloed. Ze houden van zeilen, zwemmen, vissen, schaatsen of fierljeppen. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat Fryslân in 1999 leadpartner werd van het Water City International project. Schoner water en waterrecreatie zijn voor een Fries van levensbelang. Het project werd een succes en Hans van Meerendonk had daarin een grote rol. Spin-Off wil er alles van weten.

Fryslân is in Nederland beroemd om zijn water. Hoe zit dat in de rest van de wereld? Wat we in Fryslân hebben bedacht en uitgevoerd met Water City International, NoLimp, Urban Water Cycle en andere Interregprojecten, vormt nu een soort tentoonstelling voor buitenlanders. Er komen vaak buitenlandse delegaties, die de innovatieve, technologische, ecologische, recreatieve en sociale maatregelen willen zien, waarmee we vooral de stad Leeuwarden schoner en aantrekkelijker hebben gemaakt.

Leeuwarden is een hotspot van water. We willen heel Fryslân op deze wijze aanpakken. Fryslân wil de schoonste delta, het schoonste afvoerputje van Europa worden. Zo willen we grote internationale bekendheid krijgen en uiteindelijk onze kennis en kunde economisch exporteren en verkopen.

Dat is nogal ambitieus.

Waar komen die mooie dromen vandaan? Water City International is het meest succesvolle project van alle 17 Interregprojecten die we in Fryslân hebben uitgevoerd. Water City International was tevens het allereerste project. Dat was in 1999. Die eerste fase was met een beperkt aantal partners: Leeuwarden, Göteborg, Emden en Norwich. Daarna kwamen er in fase 2 nog vijf partners bij. We wilden de waterkwaliteit verbeteren en het water in de stad aantrekkelijker maken voor recreatie. De vier steden van het eerste uur konden, gedurende de zes jaar dat Water City International draaide, de concrete maatregelen uit de plannen van fase 1 uitvoeren.

Wat is er dan gedaan? Vanuit Water City International is hier in Leeuwarden het waterplan De Blauwe Diamant gestart. Wetterskip Fryslân, de provincie en gemeente waren allemaal bij Water City International betrokken en vormden het samenwerkingsverband De Blauwe Diamant. Dit was de koepel voor alles wat er in Leeuwarden op watergebied te gebeuren stond. De binnenstadsgrachten zijn schoon gemaakt, de Potmarge is opgeknapt en er zijn veel recreatieve voorzieningen aangelegd. Maar De Blauwe Diamant leidt nog steeds tot nieuwe ideeën. Bijvoorbeeld het nieuwste plan:

“De mensen zijn blij dat de grachten uitgebaggerd zijn en dat er allerlei nieuwe voorzieningen, zoals aanlegsteigers, terrassen en een kelder, zijn bijgekomen.”

de aanleg van een Aquadock, een soort omgekeerde sluis waarbij bootjes via een waterlift onder een weg doorgaan.

Kan je ook een buitenlands voorbeeld noemen? In Göteborg zijn in het heuvelachtige stadspark Slottsskogen, de waterpartijen opgeknapt. Dat waren losse, smerige algenvijvers. Die hebben ze met elkaar verbonden en ze hebben het water van hoog naar laag laten stromen door zuiveringsmoerasjes. De populariteit van het park is daardoor enorm toegenomen. Twee miljoen mensen per jaar genieten van de leuke speelse creatieve werken die er ook nog schoon uitzien.

Water City International is een Europees project dat betaald wordt uit een speciale pot voor het Noordzeegebied. Kan je daar alles zomaar mee doen?

Nee, de Europese Interreg IIIb projecten dienen een grote vernieuwende component te hebben. Europa financiert alleen experimentele proefprojecten; niet het uitbaggeren van grachten of de aanleg van wegen. Het waterplan De Blauwe Diamant had twee hoofdoelen; het opknappen van de Potmarge en verbeteren van de grachten. De Potmarge is een eeuwenoud riviertje, dat volledig vervuild en verwaarloosd was. Het stonk er en niemand kwam er nog. Het herstelplan hebben we

vanuit Water City International bedacht en met regionaal geld uitgevoerd. Het is uiteindelijk een prachtig wandel- en fietsgebied geworden met natuurlijke plas-dras elementen en helder water. Je kunt er weer zwemmen. Iedereen wil er nu wel wonen en de huizenprijzen vliegen omhoog.

Maar die grachten zijn wel uitgebaggerd? Dat klopt. Het water in de grachten was inderdaad sterk verontreinigd. Het eerste wat je dan moet doen is alle grachten en singels in de binnenstad uitbaggeren. Dat is gedaan, maar niet met Europees geld. Water City International betaalde wel mee aan een persleiding, waarmee schoon water uit de rioolwater-zuivering in de grachten wordt gepompt. Door de overdruk die zo ontstaat, stroomt het water altijd de stad uit. Doorvaarbare rubberen keringen voorkomen, dat het minder schone boezemwater terugstroomt. Dat is nog nergens anders gedaan. Een pomp die de doorvaart belemmerde, is weggehaald. Die was nu niet meer nodig. Hierdoor kon de pleziervaart weer in de stad komen. Er is een praamondernemer, de Stichting Praamvaren, die rondvaarten organiseert met elektropramen. Er zijn steigers gemaakt waar kano's en bootjes kunnen aanleggen. Kortom er is veel meer dynamiek in de grachten. Dat maakt de stad aantrekkelijker en heeft een aanzuigende werking.

Dat klinkt prachtig. Zijn er ook minpunten te bedenken? In onze dromen worden de binnengrachten van Leeuwarden in de toekomst één groot aquarium. Die doelstelling is misschien te hoog gegrepen, maar dat geeft niet. We zijn nu eerst nog bezig om enkele aanloopproblemen op te lossen. De waterkwaliteit is nog niet wat we willen. We onderzoeken

wat er te doen is aan de nog wisselende kwaliteit van het water dat de waterzuivering aanlevert. De rubberen flappen van de vijf doorvaarbare keringen blijken ook kwetsbaar en gaan gauw stuk. Een materialenprofessor van TU Delft gaat hier naar kijken. We werken dus nog steeds met de ideeën van Water City International, hoewel het project al twee jaar geleden gestopt is. De uitstraling blijft ook onverminderd groot. Zo is er een mooie film over onze Blauwe Diamant in april op de nationale televisie geweest.

Fryslân heeft een eigen taal en cultuur. Wat is er nou typisch Fries in het Water City project? In Fryslân is, mede onder invloed van Water City International, een stevige regionale samenwerking ontstaan. In deze Friese Wateralliantie zijn provincie, gemeente, het Wetterskip Fryslân en het bedrijfsleven verenigd. Ieder met zijn eigen kennis en contacten. Het Wetterskip weet alles van ecologie en watermanagement. De provincie coördineert het geheel en heeft veel internationale contacten.

Wetsus is een topinstituut op het gebied van duurzame watertechnologie en chemische waterzuiveringen. Vitens heeft het best uitgeruste drinkwaterlab van Europa en het Cartesius Instituut is een belangrijk innovatie instituut met heel veel internationale contacten. De laatste drie instituten zetelen trouwens in Leeuwarden en daar kunnen we als Fryslân trots op zijn. De Friese Wateralliantie bundelt alle kennis en kan daarmee een compleet product aanbieden, waarin alle partijen een rol in kunnen spelen. Dat geeft Fryslân een voordeel en een voorsprong. De provincies Groningen en Drenthe willen dan ook graag aansluiten, zodat er een noordelijke wateralliantie zou ontstaan.

Wat levert dat nou op, zo'n transnationale Europese samenwerking?

Water City International was, zoals gezegd, het eerste Europese Interregproject in Fryslân. Het waterplan De Blauwe Diamant was een groot succes, waarin met 150.000 euro als startkapitaal uiteindelijk 19 miljoen euro is geïnvesteerd. Dit heeft zoveel dynamiek gebracht, dat het ons veel goodwill heeft gegeven bij de gemeenten en provinciepolitiek. De bestuurders durven meer risico's te nemen, en moedigen ons aan om de ambitie op internationaal niveau hoog te houden en ermee door te gaan. De besturen zijn nu ook sneller bereid nieuwe projecten te financieren.

Dat smaakt vast naar meer. Is dat ook zo? Vanuit Water City International en NoLimp is Urban Water Cycles ontstaan. Het gaat nog gedetailleerder in op het sluiten van de waterketen. Een leuk voorbeeld is het Kameleoneiland bij Terherne dat een zelfvoorzienend eiland is geworden op het gebied van drinkwaterbereiding, waterzuivering en energieopwekking. Dat willen we

ook op de Waddeneilanden toepassen. We organiseren binnenkort ook een conferentie Facilitating Sustainable Innovation. Dat gaat over hoe je door middel van innovatie je regionale economie kunt ontwikkelen. De zonnebootrace is daar een voorbeeld van. Het is een race over het beroemde traject van de Elfstedentocht voor experimentele boten op zonne-energie.

“De subsidie uit het Interregfonds heeft een geweldige spin-off gegeven voor aanvullende investeringen van anderen.”

Zijn er nog meer concrete ontwikkelingen uit Water City International voortgekomen? De TU Delft, Cartesius, Hiswa, ANWB, provincie, en de gemeenten Leeuwarden en Sneek zijn betrokken bij het project van de digitale informatievoorziening met sensoren. Dat is afgelopen jaar bedacht. Hierbij wordt informatie met sensors overgeseind naar apparaten als gps-ontvangers, mobiele telefoon of laptop. De bedoeling is, om tijdens het grote zeilevenement de Sneekweek pilots te hebben, waarbij bijvoorbeeld mensen aan de wal het wedstrijdverloop kunnen volgen of mensen met plezierboten weten waar het feestprogramma plaatsvindt. Zo'n informatie systeem moet flexibel en actueel zijn.

Dat succesverhaal van Water City International is de nationale politiek vast ook niet ontgaan? Nee, wij hebben twee rapporten gemaakt over de waarden van water. Die rapporten zijn geciteerd in nationale beleidsstukken. Dat gaat vooral over het opkrikken van

watersystemen in een ruimtelijke omgeving, waarbij je maatregelen neemt die recreatie en toerisme bevorderen. Het gaat er niet alleen om schoon water, beestjes en plantjes, maar ook om de wens dat mensen van water kunnen genieten. Water krijgt daarmee een belangrijk sociaal en economisch nut. Water City International heeft zo dus bijgedragen aan de ontwikkeling van nationaal waterbeleid.

Wat is het voordeel van samenwerken met internationale partijen?

De partners in Water City International hebben erg veel van elkaar geleerd. Als je projecten alleen doet, denk je al gauw dat je alles weet. Als je in het buitenland komt, is het verrassend om te merken hoeveel kennis daar beschikbaar is en hoe ze daar met problemen omgaan. Een goed voorbeeld is hoe ze in Engeland de bevolking bij hun project betrekken. In Norwich hebben ze eerst de hele bevolking geënquêteerd over wat ze van de rivier vinden, hoe ze het water gebruiken en wat er anders zou kunnen. Op grond van die enquête zijn ze met het project aan slag gegaan. Daar hebben ze ook een landelijke prijs mee gewonnen. In Nederland vindt de communicatie naar de burger meestal pas in een laat stadium plaats. Hoewel dat langzamerhand wel verandert, want bij de Potmarge zijn wel meteen de bewoners ingeschakeld. Het basisdemocratische proces duurde misschien wat langer, maar het gevolg was dat er vanuit sceptis een enorm draagvlak ontstond.

Water City International is al twee jaar geleden gestopt. Is er nog wat over van die internationale samenwerking? We hebben nog regelmatig contact met alle partners uit Water City International. En af en toe is er

vraag om gegevens. Kunnen we vragen niet zelf beantwoorden, dan verwijzen we naar bijvoorbeeld Göteborg of Norwich. Er is regelmatig kennisuitwisseling tussen voormalige partners, vooral op technisch gebied. Emden heeft bijvoorbeeld een heel groot educatief centrum op het gebied van Natuur en Milieu, dat gespecialiseerd is in riool-overstorten en individuele afvalwatersystemen. Een delegatie van de gemeente Leeuwarden heeft dit educatief centrum bezocht. We zijn ook naar Malmö geweest, waar ze verrassende dingen met regenwater doen. In Nederland voeren we het regenwater meestal via pijpen af. In Malmö is het een feest als het regent. Het water stroomt door prachtige kunstwerken open over straat. Het is echt een fantastisch gezicht, als dat regenwater via leuke constructies en groen door de wijken loopt.

“Als je met watermanagement in de stad bezig bent, merk je pas wat een cruciale rol dat water speelt en welke aantrekkingskracht water heeft, ook op investeerders.”

Heeft Water City ook in het buitenland zo'n mooi vervolg gekregen? Het sneeuwbaaleffect van Water City International is bij de partners vergelijkbaar. In Göteborg zijn ze op basis van de kennis van Water City International verder gegaan met twee deelprojecten, die met eigen middelen zijn betaald. In Noorwegen zijn, tijdens en na Water City International, de recreatieve voorzieningen langs het Telemark kanaal in Porsgrunn en Skien ontwikkeld. De plaatselijke bestuurders waren zo enthousiast, dat ze de uitvoering zelf betalen. In Engeland bij Stockton-on-Tees/Middlesbrough hebben ze langs het water een soort kunstroute gemaakt. Ook heeft in Norwich het watertaxi project een vervolg gekregen. Wat je in alle landen ziet, is dat de plaatselijke en regionale politiek zo enthousiast geworden is van de Water City International projecten, dat men de afgelopen twee jaar zelf sneller durfden te investeren in nieuwe projecten. ●

Fietsen door een **diamant** van **water**

Een rondje Leeuwarden met **Frits Veldmeijer**

In 1999 startten de provincie Fryslân, gemeente Leeuwarden en de toenmalige vier waterschappen met het grootschalige waterproject De Blauwe Diamant. Vrijwel vanaf het begin participeerde men in Water City International. In Leeuwarden moest het water schoner en de grachten weer bevaarbaar worden. Het samenwerkingsverband stelde een watercoördinator aan die de uitvoering begeleidde. Sinds 2005 is dat stedenbouwkundige Frits Veldmeijer. De passie voor water zit diep aangezien Veldmeijer zelf schipper en bewoner is van de Groninger boltjalk De Goede Verwachting (1922) die in de museumhaven ligt. De watercoördinator zetelt in het Stadskantoor in het oude centrum bij de Oldehove. Deze rijzige man, met zijn door de gezonde buitenlucht getekend gezicht, neemt me op een dienstfiets mee voor een rondje door de stad.

Doorvaarbare waterkering

We zitten nog maar net op de fiets of we zien een waterkering in de eerste gracht die we tegenkomen. In totaal zijn er vier keringen met flexibele rubberen flappen. Die zorgen ervoor dat het vuile boezemwater buiten de centrumgrachten blijft, terwijl boten er wel doorheen kunnen varen. Uit het middendeel van de flappen is een grote hap genomen en dat is meteen het grote probleem. “De rubberen flappen worden door schroefwater van de jachten uit de bevestiging gerukt. Daardoor is de functie van de waterkering grotendeels weg. De TU Delft probeert nu te kijken of er beter materiaal te vinden is”, vertelt Veldmeijer.

Van vies naar schoon

Als we het spoor oversteken, verlaten we de oude binnenstad. Hier stroomt het eeuwenoude riviertje de Potmarge. Nog geen tien jaar geleden was het water zwaar vervuild, stinkend en gitzwart. De gewone Leeuwarder wist niet eens dat het beekje bestond en eigenlijk kon je er alleen maar komen met een bootje. Stroomopwaarts waren industrieën die hun vuile water zo in de rivier lieten lopen.

Langs de lage oevers staan in het prille voorjaarsgroen de parmantige bloeiaren van het Groot Hoefblad te pronken. Van zwart stinkend water is absoluut geen sprake meer. “Er wordt ’s zomers weer volop in gezwommen”, zegt Veldmeijer trots. Het terrein van de groene hogeschool het Van Hall Instituut grenst aan de Potmarge. “Het hele Van Hall project was al in een vroeg stadium bezig met zonnecellen en het afkoppelen van regenwater. Dat regenwater stroomt via deze nieuwe vijvertjes en slootjes in de Potmarge. De school heeft op eigen terrein een prachtige

groene inrichting gemaakt. De studenten kunnen hier hun waterproefjes doen.”

Watercampus

Aan de overkant staan oude knotwilgen die alle veranderingen hebben meegemaakt. Achter de karakteristieke bomen is een enorm terrein bouwrijp gemaakt. “Tot 2006 stond daar de chemische fabriek Atoglas. Als alles doorgaat staat daar binnen een paar jaar de ‘watercampus’, een concentratie van watertechnologie- en kennisbedrijven.” We passeren telkens weer ondiepe plasdrasstroken langs de beek. Hier groeien riet en ondiep wortelende waterplanten die zorgen voor de natuurlijke zuivering van het water. Op een steigertje en op het fietspad zit wat schooljeugd van het groene MBO. Ze doen hun naam eer aan door te genieten van deze groene long in de stad. In de zomer moet het langs het water een drukte van belang zijn.

Aan de Potmarge

“Hier stonden tot 2004 de confijterij van Steensma en de groenteveiling die de producten van de tuinbouw langs de Potmarge verwerkten.” We kijken naar twee nieuwe

blokkendozen van zeven hoog die vlak langs het water staan. De lage oever is zwart en pas aangeharkt. “Dit had wel wat minder gemogen. Er is discussie over of deze huizen niet wat verder van de Potmarge af hadden gemoeten en of het niet wat lager had gekund. De winst is wel dat er vlakke ecologisch oevers zijn gekomen in plaats van de voormalige betonwand. Het mooie van dit woningproject ‘Aan de Potmarge’ is dat die huizen hier zijn afgekoppeld. Dat betekent dat het regenwater in een wadi op het terrein komt en daarna in de Potmarge stroomt en niet het riool belast.”

Waterspeelplaats

We steken het riviertje over. Hier is de in 2005 bekroonde waterspeelplaats. Een ondiepe vijver met zand rondom en een eilandje met wat klimtoestellen. “De waterspeelplaats heeft een eigen waterniveau en een eigen watersysteem. In die groene kast zit een pomp en die zorgt ervoor dat het water hier wat hoger is dan de Potmarge. Bij die betonnen overgang stroomt het de vijver uit. Dit is met mooi weer echt een hele populaire stek voor kinderen.” In de rietstroken langs de oever is wel veel zwerfafval blijven hangen, maar Veldmeijer verzekert me dat dit regelmatig wordt opgeruimd.

Friettent

We fietsen langs oude 'opvaarten', zijkanaaltjes waar de tuinders vroeger hun groente in pramen laadden en losten. Aan de overkant staat een prachtig oud buiten van voor de industriële periode. Nu ligt de luxe villaboerderij midden in de stad. Dat vergeet je als je door de brede groene stroken langs Potmarge fietst: het riviertje baant zich een weg door woonwijken. We keren om bij Eetcorner Potmarge, een restaurant in moderne stijl. "Toen we begonnen stond hier een friettent. De uitbater was zo enthousiast over het opknappen van de beek, dat hij zijn kans gegrepen heeft en een heus restaurant is gestart." Zo enthousiast was niet iedereen in het begin. Het werk aan de Potmarge begon met de aanleg van een persleiding waarmee water van de rioolwaterzuivering naar de grachten in de binnenstad moest worden getransporteerd. Dat was een forse ingreep in het landschap. Maar de bewoners hadden al snel door dat ze er iets moois voor terug zouden krijgen, omdat veel industrie vertrok en de beek uitgebaggerd werd.

Schone bedoelingen

We laveren terug langs flirtende pubers, die op een bankje en op het fietspad liggen te genieten van de eerste warme zonnestralen. In de binnenstad zoeken we de Potmarge weer op, daar waar de persleiding het schone water in de grachten pompt. "Hier is het tweede technische probleem dat we nog op moeten lossen. Het water uit de rioolwaterzuivering krijgt een speciale UV behandeling. Het gaat helder de persleiding in en is dat niet meer als het er hier uit komt. We weten niet waar dat door komt." Langs alle grachten zijn trouwens natuurstenen randen aangebracht. Die randen zorgen ervoor dat vuil van de straat het riool in stroomt en niet de grachten in.

Even verderop in de gracht zit een man in een enorme badkuip. Het kunstwerk is flink vervuild. Dat ziet er wat triest uit, juist omdat het beeld symbool staat voor de enorme verbetering van de waterkwaliteit in de grachten. Bij een bijzondere parkeergarage, die als een haast doorzichtig fort in het water ligt, zijn mannen op een dekschuit bezig fietsen uit het water te halen. Elke worp met een ankertje is raak.

Wonen en water

Ons volgende doel is de Vrijheidswijk, die ingeklemd ligt tussen de Dokkumer Ee en de beroemde Bonkevaart. De achterstandswijk wordt helemaal gerenoveerd. Naast de aanpak van huizen en pleintjes, krijgt ook het water meer ruimte. "De bestaande vijvers en waterpartijen in de wijk zijn schoongemaakt, gebaggerd, uitgebreid en met elkaar verbonden. Het waterschap wil het water in de toekomst weer laten stromen om het schoon en ecologisch aantrekkelijk te houden. Water en wonen wordt in de gerenoveerde stadswijk gecombineerd. Hier langs de Dokkumer Ee zijn twee woontorens langs het water gebouwd en verderop is een nieuw haventje uitgegraven. Er komen veel nieuwe huizen langs het water. Regenwater van de daken van veel gebouwen is afgekoppeld van het riool en gaat via een filter de sloot in." De stedenbouwkundige is hier zichtbaar in zijn element.

Water-speel-kunstwerk

Bij het buurthuis groet een wat oudere buurtbewoner ons. "Heb je weer een rondleiding?" is zijn vraag aan Veldmeijer. Ze kennen elkaar al lang. De man geeft ons de nieuwe buurtkrant. Op de voorpagina staat een groot artikel met mooie foto's over de

waterprojecten in de wijk. Iets verderop is de Krijn van der Helmstraat. Het wat kleurloze doorsneestraatje met jonge boompjes aan weerszijden en grijze bestrating heeft zijn beste tijd gehad. "Hier komt met behulp van het Interregproject Urban Water Cycle een waterkunstwerk, waarbij over een lengte van 200 meter schoon water door een ondiepe goot over straat stroomt. De auto's zijn over een jaar of twee weg en dan kunnen kinderen in het waterkunstwerk spelen. De bewoners van deze straat hebben nooit kunnen bedenken, dat ze aan een speelse waterstraat zouden komen te wonen," vertelt Veldmeijer. "Het idee voor het water-speel-kunstwerk was overigens zelf door de wijk bedacht." Urban Water Cycle is een project dat voortkomt uit Water City International.

Stadsjachthaven

Op de terugweg naar het Stadskantoor passeren we de Prinsentuin. "Ik ben met mijn schip al in heel wat recreatiehavens geweest, maar dit is volgens mij de mooiste stadsjachthaven van Nederland." Frits Veldmeijer laat me de nieuw aangelegde voorzieningen voor afmeren, walstroom en ingenieuze ondergrondse afvalverwerking zien. We staan stil bij een glazen toiletgebouw, ontworpen door Johannes Moehrlein, waarvan de deuren via een pasjessysteem opengaan. Het is met recht een stadsjachthaven want als we de straat oversteken, staan we op het plein voor de oude scheve Oldehove en het Stadskantoor; het einde van de tocht. Ik ben overtuigd: Leeuwarden is een Blauwe Diamant. ●

Water hoog naar

stroomt van laag in Göteborgs Stad

Aan de telefoon met
Jakob Andreassen

De Zweedse stad Göteborg ligt aan zee rond de monding van de gelijknamige rivier. Vanaf de twaalfde eeuw is het een belangrijk handelscentrum. Vanuit die handelsgeest houdt Göteborg nauw contact met de rest van Europa. Geen wonder dat de stad zeer actief is op het Interreg-front en verschillende Europese waterprojecten heeft uitgevoerd. Spin-Off belde met projectleider Jakob Andreassen van Park och naturförvaltningen over Water City International en PURE.

Slottsskogenpark

Göteborg is de stad van water met veertien vierkante kilometers aan meren en waterwegen in de stad. In Water City International wilden we in het Slottsskogenpark vooral de waterkwaliteit verbeteren, maar we wilden ook dat het park er mooier uit zou zien. Meer water van betere kwaliteit verbetert de recreatieve aantrekkelijkheid. Daartoe zijn nieuwe vijvers, watervallen, riviertjes en waterkunstwerken in het heuvelachtige park aangelegd. Binnen het project hebben we het meeste gerealiseerd.

Laatste stukje

Nadat het project beëindigd was, moesten we de laatste 200 meter van het watersysteem nog afmaken. De stad Göteborg betaalde dit laatste deel. Dat ging vrij gemakkelijk omdat het project een succes was en iedereen het resultaat prachtig vond. In de loop van 2006 is ook het laatste deel aangelegd. Dat zou nooit gebeurd zijn zonder Water City International. Het Slottsskogenpark is het oudste en meest populaire park van Göteborg.

Het park is, twee jaar na oplevering van alle werkzaamheden, nog steeds prachtig en de vijvers werken zoals het moet. De ecologische verbeteringen in het gebied zijn ook stroomafwaarts goed merkbaar. Hier en daar hadden we te kampen met onderhoudsproblemen. Ook moesten we kleine gebreken herstellen. Maar dat is inmiddels allemaal gedaan en de kosten zijn binnen de perken gebleven. Dat komt ook omdat ik zelf bij de Göteborgs Stad werk en de overdracht van het beheersplan kon begeleiden.

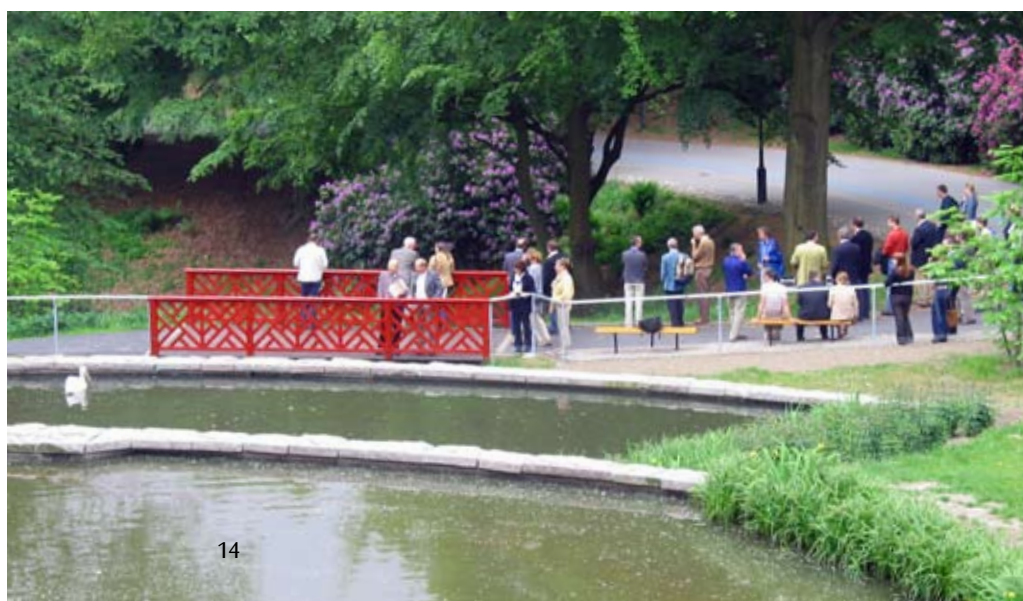
Verwarrende waterstromen

We hebben veel van onze buitenlandse partners geleerd. Soms ook hele vreemde dingen. In Nederland waren we ergens vlak buiten Leeuwarden bij een kruispunt van waterwegen. We vroegen onze bege-

leiders welke kant het water op stroomde en ze zezen alle drie een andere kant op. Ze hadden ieder waarschijnlijk een ander seizoen in gedachte. Bij ons stroomt water gewoon van hoog naar laag, maar in Nederland kan je zelf bepalen waar het heen stroomt. Nederland heeft veel ervaring om met water om te gaan en dat kunnen we in de toekomst nog wel gebruiken. De discussie over de stijging van de zeespiegel wordt ook in Göteborg steeds nadrukkelijker gevoerd. Wij komen vast een keer in Nederland kijken voordat dit echt aan de orde is.

Wetlands

Voor PURE North Sea hebben we onder andere een beekdal hersteld. Klare Mosse ligt tussen een stadsrand en een park. Hier wilden we dat het wetland, een goede

entree tot een park zou zijn. Om mensen van het landschap te laten genieten, moet je de natuurwaarde van het gebied verhogen en het attractief aankleden. Daarom maakten we het verlamde wetland Klare Mosse weer open en recreatief aantrekkelijk. We verbonden het met de aangrenzende stadswijken, door mooi ingerichte paden en een passende houten brug. Hierdoor verbeterde de beleving van de mensen in de nieuwe wijken bij het gebied. Door een sterke recreatieve functie is het gebied nu razend populair geworden. Nu komen er meer mensen, ze trekken er niet alleen doorheen maar blijven ze ook in dit gebied.

Als nu ergens anders in Zweden een beek hersteld moet worden, kijken projectleiders naar de Klare Mosse

Spin-off

Het echte resultaat zal nog een paar jaar op zich laten wachten, want het gebied ontwikkelt zich alleen maar ten goede. Het beekherstel van Klare Mosse heeft nog maar weinig extra bedrijvigheid gebracht. Wel is de waarde van het gebied voor de bewoners enorm gestegen, doordat we de ecologische waarde van de beek hebben teruggebracht en voor de toekomst gered. Er zijn twee voorbeelden te noemen van de impact van deze verbeteringen. Er moest een weg gebouwd worden en dat is volgens onze ecologische standards gedaan. Ook een bedrijf dat zich hier vestigde, moest het eigen afvalwater zelf gaan verwerken, in plaats van het in de rivier te lozen. Dat komt door een nieuwe wet, die regelt hoe op een verantwoorde manier gebouwd moet worden. Dit maakt ook dat als nu ergens anders in Zweden een beek hersteld moet worden, projectleiders kijken naar het voorbeeld van Klare Mosse. ●

PURE verbindt waterveiligheid en natuurlijke leefbaarheid

De klimaatverandering zorgt ervoor dat de komende jaren drastische maatregelen noodzakelijk zijn om de problemen van wateroverlast en overstromingen te beperken. Vooral het waterbeheer in en rond steden vraagt speciale aandacht. In PURE North Sea hebben vier Europese partners de 'Water Verbindt'-aanpak voor stadsranden ontwikkeld. Hans van Hilten van de provincie Groningen, leadpartner van PURE, is een enthousiast pleitbezorger van de methodiek, die veiligheid en schoonheid samenbrengt in de dynamische stadsrandgebieden.

In gesprek met projectleider **Hans van Hilten**

Passie voor grenzen

Grensgebieden en overgangsgebieden hebben me altijd gefascineerd. En dan bedoel ik niet alleen landsgrenzen, maar ook overgangsgebieden zoals stadsranden. Dat zijn hele dynamische landschappen, waar verschillende werelden elkaar ontmoeten. Gebieden die soms heel lelijk en rommelig zijn, maar ook veel creativiteit voortbrengen. Dat intrigeert me omdat deze gebieden het begin van nieuwe initiatieven kunnen zijn. En die passie voor grenzen heb ik mijn hele carrière al gehad. In mijn

rol als projectleider kijk ik vooral hoe ik grip kan krijgen op de stadsranden en hoe ik sturing kan geven aan de veranderingsprocessen die daarvoor nodig zijn. En natuurlijk hoe we in die gebieden concrete projecten kunnen realiseren. Het moeten immers aantrekkelijke, veilige en gewaardeerde gebieden worden.

Het begin

Samen met Harry Botterberg van de gemeente Deventer ben ik de geestelijk vader van het PURE-project. Ik heb hem

leren kennen tijdens North 21, een voorganger van PURE, dat gedeeltelijk over borderzones, stadsranden, ging. Op een gegeven moment waren we bij een partnermeeting in Zweden. Tijdens een saai onderdeel zijn we de vergadering ontvlucht voor een stevige wandeling langs een meer. We vroegen ons af, of het 'borderzone-project' geen vervolg kon krijgen door de relatie 'water' en 'ruimtelijke ordening' in een nieuw project te vatten. Volgens ons was dat noodzakelijk om de daar verworven visies verder uit te voeren. Al wandelend ontstond zo het eerste idee voor PURE.

De echte voorbereidingen begonnen in 2001, met hulp van bestaande en nieuwe contacten in Engeland (de regio North East, Newcastle en het Environment Agency) en Zweden (Göteborg). Samen ontwikkelden we het idee tot een uitgewerkt concept.

Multifunctioneel ruimtegebruik

In stadsranden zijn kwaliteiten als landbouw, cultuurhistorie en landschap vaak aanwezig, maar er wordt niet meer geïnvesteerd in behoud en versterking van die kwaliteiten. Zo investeert de landbouw nauwelijks meer in zijn ontwikkeling, omdat hij niet weet of de stad hem uiteindelijk opslokt. In die situatie zit iedereen op iedereen te wachten en gebeurt er niets, totdat een overheid besluit er de volgende woonwijk of een nieuw bedrijfsterein neer te zetten. In de tussentijd gaat de kwaliteit van de stadsranden achteruit.

We meenden als PURE partners, dat het ook anders kon. Stadsranden zijn geen restruimten, wachtend op de volgende woonwijk. Het zijn aantrekkelijke gebieden met een eigen identiteit en eigen ontwikkelingsmogelijkheden. Om die te realiseren heb je dynamiek nodig. Door de overstromingen in

1998 en de klimaatverandering was duidelijk, dat we de watersystemen flink moesten veranderen om ze veiliger te maken. Feit is dat rivieren en beken vaak door die stadsranden heen stromen. Vanuit dat gegeven ontwikkelden we voor PURE een methode voor het herstel van watersystemen waarin we aspecten als wonen, recreatie, cultuurhistorie en landschap meenemen. Dat noemden we: met water multifunctioneel ruimtegebruik creëren.

Denken vanuit waarden

Door de klimaatverandering zijn er vaker periodes van veel regen. Dan is water al gauw een bedreiging. Vroeger heerste de opvatting dat we zo snel mogelijk van dat water af moesten. Het hele watersysteem van beken, sloten en kanalen, was ingericht op afvoeren van water. Water werd dus gezien als de vijand. De PURE-filosofie "Water Verbindt" beschouwt het water echter als een vriend. Daarom heeft PURE manieren getest waarbij, met water als centraal element, zodanig wordt geïnvesteerd in het landschap dat de leefomgeving verbetert. Dan gaat veiligheid hand in hand met ecologische schoonheid, meer recreatieve

mogelijkheden en kwaliteitsverbetering. Die oplossing vraagt wel een grote oppervlakte aan grond en ruimte. Dat is vaak schaars en relatief duur, zeker in Nederland. De uitdaging van PURE is om politici zo ver te krijgen dat ze wel bereid zijn om in het landschap te investeren, zonder dat dit op korte termijn economisch rendement heeft. Aan de andere kant blijkt regelmatig, dat er bij de bevolking geen draagvlak is voor noodzakelijke, vaak technische ingrepen in het watersysteem; ingrepen om bijvoorbeeld overstromingen te voorkomen. PURE zorgt ervoor dat met de visie van multifunctioneel ruimtegebruik, dit draagvlak bij bewoners en gebruikers van het gebied wel ontstaat.

Planologen denken vooral vanuit functies: natuur, recreatie, landbouw of wonen. PURE denkt meer vanuit waarden die bewoners en gebruikers toekennen aan het leven in gebieden. Zij blijken naast functionele en economische aspecten ook esthetische en culturele waarden belangrijk te vinden. Door die waarden te betrekken bij je planontwikkeling, kom je tot andere oplossingen dan vanuit de functionele benadering van planologen. Dan maak

Water Verbindt

PURE North Sea ging over vier thema's: meervoudig ruimtegebruik, beekherstel, participatie en plannen met water. PURE ontwikkelde hiermee gaandeweg de visie "Water Verbindt". Daarbij gaat het er om burgers vroegtijdig bij de plannen te betrekken, gezamenlijk een visie over het gebied te bedenken en bij de uitvoering toestaan dat de uitkomst niet altijd vaststaat. Er kunnen immers nieuwe ontwikkelingen of inzichten zijn.

Binnen PURE zijn een aantal projectplannen gemaakt. De fase waarin de masterplannen opgesteld zijn, liep synchroon met kleine concrete pilotprojecten. Zo'n proefproject, als het herstellen van beken, paste binnen de toekomstige uitvoering van het masterplan. PURE voerde in drie landen diverse pilotprojecten uit: in Göteborg (Zweden) het herstel van de Osbäck en Klare Mosse, in Groningen de ontwikkeling van een nieuw watersysteem in de Westrand en in Engeland de verbetering van vier riviersystemen rondom Newcastle. In Deventer was dit het herstel van de Zandwetering, waar het water de ruimte kreeg door steile oevers door zachte oevers te vervangen.

Werkzaamheden in Zandwetering voor ~ na.

je het gebied, simpel gezegd, mooier en daardoor duurzamer. PURE doet dat bijvoorbeeld door het water meer zichtbaar te maken, door meanders aan te brengen, waarbij steile oevers vervangen worden door mooie aflopende oevers met beplanting. Slingerende wandelpaden volgen de oevers en maken het gebied aantrekkelijk en toegankelijk voor recreatie. Dat bedoelt PURE met multifunctioneel ruimtegebruik. Als het leefgebied veel waardevoller wordt, is er meer draagvlak en onderhouden de mensen hun omgeving beter. Zo is er minder verloedering en kan de stad een dure herstructureringsoperatie voorkomen of minstens jaren uitstellen.

In een volgens PURE ingerichte stadsrand investeren bedrijven in een natuurlijke bedrijfsomgeving waar het prettig werken is. De stadsrand van Göteborg in Zweden is een goed voorbeeld. Toen PURE gestopt was, kwam er in het pas herstelde Osbäckengebied een aanvraag voor nieuwe bedrijfs-

vestiging en een nieuwe weg. Dankzij de populariteit van het door PURE uitgevoerde beekherstel, verlangden de bevolking en de politiek, dat de ondernemers hun infrastructuurle en economische ingrepen combineerden met investeringen in landschap, water en natuur. Daarmee werd een vervolg gegeven aan de startinvesteringen vanuit PURE en werd de fraaie multifunctionele stadsrand blijvend in stand gehouden.

De Water Verbindt-benadering creëert dus draagvlak onder de bevolking, omdat naast een veiliger watersysteem ook een aantrekkelijker ingerichte stadsrand aangelegd wordt. Daarbij stijgt de economische waarde van het gebied, doordat ondernemers zich graag in een groene omgeving vestigen en er willen investeren. Daarmee betalen de voorinvesteringen in het landschap en het water zich dus altijd weer terug. Bovendien: een huis in het groen is 10% meer waard dan in de stad en een huis aan het water 20%. En dat is voor iedereen aantrekkelijk!

De PureCheck

Eén van de belangrijkste resultaten van het project is de PureCheck. Dat is een instrument om gezamenlijk met internationale partners aan projectontwikkeling te doen. Het is een vragenlijst die is samengesteld door experts uit alle disciplines en van alle bij PURE betrokken landen. De vragenlijst aan de hand van de vier PURE thema's, moet beantwoord worden door het lokale projectteam.

De vragen en antwoorden gaan, gedurende de verschillende stadia van het project, een paar keer heen en weer tussen het PUREteam en het Projectteam. Het PUREteam moet wel een goed beeld hebben van het toekomstige project en de problemen ter plekke. Daartoe organiseert het Projectteam een excursie in het betrokken gebied en een bijeenkomst met workshops. Uiteindelijk komt het PURE-team met een advies aan het lokale projectteam. Hierdoor is bijvoorbeeld het project in Osbäckeen veel milieuvriendelijker uitgevoerd en zijn er recreatiemogelijkheden gecreëerd. Bovendien was de uitvoering ook nog goedkoper. In totaal zijn dertien PURE Check's uitgevoerd, waardoor betere plannen zijn gemaakt en de uitvoering van de pilotprojecten van hogere kwaliteit was.

De PureCheck in Zweden

Osbäckeen was een beekje met een matige ecologische kwaliteit en nauwelijks toegankelijk voor recreanten. De gemeente Göteborg had de meeste grond in het stroomgebied Osbäckeen al in eigen beheer en wilde het beekje herstellen en het gebied veiliger maken tegen overstromingen met vooral technische maatregelen. Hun plan was op zich wel goed, maar het kon veel beter. Een begrip als meervoudig ruimtegebruik kenden ze in Zweden nog niet. Door de PureCheck zijn er veel duurzamer en aantrekkelijker oplossingen gekomen. Daardoor stroomt de beek nu bijvoorbeeld gewoon zichtbaar in zee in plaats van ondergronds, wat eerst de bedoeling was.

De PureCheck bij het Peizer- en Eelderdiepje

Het Waterschap had plannen gemaakt voor waterberging in een open weidegebied waar het Peizer- en Eelderdiepje doorheen stromen. Aanvankelijk was het waterschap nog van plan een dijk rond een groot deel van het gebied aan te leggen en zo bekkens voor overtollig water te maken. Onder invloed van de PURE-filosofie van meervoudig ruimtegebruik is op dit plan de PureCheck losgelaten. Daar kwam ondermeer uit, dat ecologisch beekherstel hetzelfde veiligheidsgehalte had als de traditionele bekkens. PURE is er verder niet meer bij betrokken geweest, maar doordat de filosofie van PURE in het project is geïnjecteerd, zijn er vele partijen gaan samenwerken en is een plan op basis van meervoudig ruimtegebruik gerealiseerd. Dit plan wordt de komende jaren uitgevoerd.

De vragenlijst van de methodiek PureCheck is gemakkelijk aan te passen aan het thema van ieder willekeurig project en goed overdraag-

baar. Je kunt samenwerking heel concreet maken. De PureCheck wordt momenteel toegepast in de transnationale samenwerkingsverbanden SHARP, Waterline Economy en SPARC. De provincie Groningen wil het toepassen in het nieuwe project TRACER. En in het handboek voor leadpartners dat het Interregbureau maakt, staat dat de PureCheck één van de ‘best practices’ –beste praktijkvoorbeelden– voor transnationaliteit is.

Westelijke Stadsrand Groningen

Aan de westrand van Groningen waren 28 poldertjes die ieder op zich goed functioneerden, maar als totaal systeem niet veilig meer functioneerden. Dat bleek tijdens de overstromingen in de stad tijdens een regenperiode in 1998, waarbij het Groninger Museum bijna onder water liep. Het polderstelsel was niet in staat het vele water af te voeren. Om erger te voorkomen, moesten er toen dijken worden doorgestoken, waardoor het overtollige water landbouwgebieden onder water zette en niet de stad. Dat mocht natuurlijk niet weer gebeuren.

Vanuit de filosofie van meervoudig ruimtegebruik hebben we met stadsecoloog Wout Veldstra en Gert Leene van het waterschap

bedacht, dat omvorming van die poldertjes tot een veilig en duurzaam nieuw watersysteem in de westrand een goed pilotproject voor PURE zou zijn. Een project dat de gescheiden watersystemen van stad en land weer met elkaar zou verbinden.

Vanuit het PURE-project in de Zandwetering in Deventer wilden we meer ruimte aan het water te geven. In plaats van een rechte sloot willen we een meanderende beek met glooiende oevers en aantrekkelijke wandelpaden er langs. Zo creëer je een aantrekkelijke leefomgeving. We konden die visie in de Groninger Westrand niet ineens in lopende nieuwbouwprojecten inplannen. De tekeningen en bouwplannen voor het gebied waren al klaar en de bouw al gefinancierd. Wel hebben we waarden als cultuurhistorie, recreatie en landschap in het plan gebracht.

Samenwerking in het beginstadium is eigenlijk een belangrijke pijler van PURE. We hebben in eerste instantie de stad erbij betrokken en verder het waterschap. Pas later zijn de boeren en bewoners erbij gekomen. Ook grote ondernemers als de Suikerindustrie en het bedrijventerrein Westpoort kwamen pas aan tafel, toen het

project in een vergevorderd stadium was. De oorzaak daarvan lag in de beperkte opdracht van de provincie- en stadsbesturen, die ons verbood een koppeling te maken tussen ‘groene’ natuurfuncties en de ‘rode functies’ wonen en bedrijvigheid. Het resultaat van de discussies over onze voorstellen en de financiering ervan was uiteindelijk zo moeizaam, dat we er nu nog last van hebben. Ten aanzien van dit vroegtijdig overleggen, hebben we dus niet het optimale resultaat bereikt.

Burgerparticipatie

De burgerparticipatie is in de Engelse PURE projecten veel beter geregeld dan in Nederland. Dat is overigens wel uit nood geboren. Bij ons zijn het de overheden die iets bedenken en pas op het laatst krijgt de burger inspraak. In Engeland doet de overheid niets en moeten de burgers zelf in actie komen. Zij organiseren zich in Local Initiative Groups en maken dan maar zelf plannen voor een gebied. Deze lokale initiatieven betrekken vervolgens partijen als het milieudepartement en andere overheidsdeskundigen erbij. Een tegenovergestelde werkwijze, maar het werkt. Voorwaarde is wel, dat die overheid de lokale groepen moet ondersteunen en daar valt ook nog wel wat te winnen. Veel burgergroepen in Engeland zijn

daarom nog steeds boos, omdat ze vinden dat de overheid taken laat liggen.

De uitvoering van het Groningse PURE-masterplan

PURE is gestopt in 2006. In Groningen waren het masterplan en het realiseren van het watersysteem klaar. De doelen van het masterplan waren onder andere, het versterken van de landbouw door minder maar sterkere boeren in het gebied te hebben, het realiseren van Ecologische oevers, wandelpaden en beplanting, en het herstellen van wierden en boerenerven.

De uitvoering van het masterplan is echter vertraagd. Het plan kan alleen maar gerealiseerd worden, als er voldoende grond en ruimte voor is. Dat kan de gemeente enkel maar krijgen via ruilverkaveling en aankoop van gronden. In de stadsrand is dit niet eenvoudig. Als een gemeentelijke dienst zich daar op de grondmarkt begeeft, denken de boeren dat het voor woning-

bouw is en stuwen de prijzen omhoog. Het is immers gebruikelijk dat grondaankoop voor woningbouw is en niet voor natuur, landschap of recreatie.

De gemeente was na afloop van PURE bang voor deze reactie en nam dus geen initiatief en ook de boeren wachtten af. Zo ontstond een patstelling die bijna twee jaar heeft geduurd. Eigenlijk hadden we nadat PURE afgerond was meteen en vooral beter met alle partijen moeten communiceren. Pas nu, na twee jaar, is er meer onderling begrip en zijn we samen met de gemeente en de boeren bezig om de kavelruil wel te realiseren.

De Impact

PURE heeft in totaal 15 concrete projecten en plannen opgeleverd in vier landen. Stuk voor stuk mooie voorbeelden voor wat de PURE-methodiek kan bewerkstelligen. Daarnaast hebben we een box met zes praktijkgidsen uitgegeven. Handboeken waarmee anderen aan de slag kunnen met de Water Verbindt-benadering.

Voor mezelf is het project fantastisch geweest. Ik ben zelf een soort 'mister-stadsrand' geworden. De PURE-methode pas ik als projectleider nu toe op de ontwikkeling van alle stadsranden in de stad Groningen. We zien de stadsranden als een groot gebied met eigen kernkwaliteiten en eigen identiteit. Bij een herinrichting moet je die, samen met alle partijen, helder zien te krijgen. Gebiedsontwikkeling in de stadsrand gebeurt nu in combinatieprojecten, waarbij lokale groepen en de overheid samenwerken. Ook elders in Nederland blijft de PURE-gedachte leven. Binnenkort organiseert het Nederlands Instituut voor Ruimtelijke Ordening een workshop. Het NIROV inventariseert welke aspecten van transnationale projecten in Nederland toegepast kunnen worden. Tijdens deze workshop geef ik namens PURE een presentatie over geleerde lessen. Zo blijven we het gedachtegoed van de Water-Verbindt-benadering in Nederland verspreiden. ●

PURE werkt zelfs over de Europese grenzen heen. Naar aanleiding van PURE is twee keer een Koreaanse delegatie in Groningen op bezoek geweest. Zij hebben problemen met de rivieren Han, Geum en Youngsan in Seoel en vonden ons op internet. Delegaties met vertegenwoordigers van hun ministerie van Milieu bezochten onze Groningse projecten. Ze waren erg onder de indruk. Concreet zijn er nog geen zichtbare resultaten uit voortgekomen, maar ze hebben wel aangekondigd dat ze ons willen uitnodigen om hen ter plekke te komen adviseren.

Wat je vuil maakt, moet je ook weer schoonmaken

Rivieren en meren schoner met de NoLimp methode

Dagelijks gebruiken wij, ‘de West-Europeanen’, een heleboel water: om te drinken, schoon te maken en om producten te fabriceren.

De kwaliteit van dit water, dat meestal uit de kraan komt, is prima. Dat willen we ook graag zo houden. Die kwaliteit van toekomstig drinkwater hangt af van het oppervlaktewater in de kanalen, rivieren en meren. Nog meer van het soms hele oude water in diepere grondlagen. Door onze aanhoudende stroom afvalwater komt de kwaliteit van deze voorraden, maar ook van de natuur eromheen, in gevaar. NoLimp heeft onderzoek gedaan naar hoe we beter met ons water om kunnen gaan. Albert Ruiter, de financiële man achter veel projecten, is na jarenlange betrokkenheid bij NoLimp, een beetje ‘waterdeskundige’ geworden. Over schoner lozen en natuurlijk zuiveren.

Welk project gaat schuil achter de vreemde naam NoLimp? NoLimp is een Europees project dat onderzoekt welke maatregelen nodig zijn, om de waterkwaliteit te verbeteren. Water moet voldoen aan de norm die de Europese Unie in 2000 heeft vastgelegd in de Kaderrichtlijn Water. Het gaat om de kwaliteit van oppervlaktewater, grondwater en drinkwater. NoLimp wil op een praktische manier laten zien, wat

In gesprek met

Albert Ruiter van de provincie Fryslân

de Kaderrichtlijn Water betekent voor provincies, gemeentes en waterschappen. Hoe halen we die Europese norm? Vanuit Water City International hebben we in Fryslân met die vraag geworsteld en een eerste plan bedacht. Uiteindelijk waren er projecten in Noorwegen, Duitsland, Zweden, Schotland, Denemarken en natuurlijk Fryslân, de leadpartner. In een aantal proefprojecten hebben we gekeken of de waterkwaliteit daadwerkelijk op het beoogde niveau kwam.

Europese projecten hebben als kenmerk dat internationale overheden op regionaal niveau samenwerken. Die regionale vertegenwoordigers heten ‘partners’ en de coördinator ‘leadpartner’. Hoe hebben jullie als leadpartner die andere partners gevonden? Meteen nadat we de visie en doelstelling van NoLimp voor ogen hadden, beschreven we het projectidee. In dat beginproces waren we ook al op zoek naar transnationale partners. Die zochten we binnen ons eigen netwerk van eerdere projecten. De meeste partners kwamen voort uit onze contacten via Water City International. Vaak weet iedere partner ook nog wel een ander. Interregpartners zijn al actief in hun regio. Ze weten wat er gaande is en waar in hun regio een probleem speelt dat aansluit bij een nieuw project.

De leadpartner kan ook bij het secretariaat in Viborg melden dat ze nog partners zoeken. In Viborg zetelt het technisch secretariaat van het Europese Noordzee-programma dat de projectenbeschrijvingen ontvangt, beoordeelt en zowel inhoudelijk als financieel controleert. Ook rapporteert Viborg aan Brussel. Het secretariaat heeft contacten met alle regio’s in het Noordzeegebied. Zij weten welke problemen waar spelen. Zo brengen ze leadpartners in contact met mogelijke deelnemers uit andere landen. Viborg organiseert met dat doel ook jaarlijkse netwerkvergaderingen met een projectenmarkt en stuurt nieuwsbrieven rond. Er is ook een website met zo’n markt-functie. Wij hebben lang gezocht naar een Belgische en Duitse partner. De Belgische is niet gelukt en de Duitse hebben we via een ander Interregproject gevonden.

Hoe overtuig je zo’n partner om mee te doen? We hebben de gedachtegang van NoLimp op papier gezet. NoLimp stelt dat je niet klakkeloos grote investeringen in waterzuivering moet doen, maar eerst moet onderzoeken of die methodiek ook werkt. Probeer daarbij niet koste wat het kost om honderd procent die Europese normen te behalen: het laatste beetje zuivering kost heel veel geld. Verder constateerden we dat internationale partners

elkaar hierbij nodig hebben. Het heeft geen zin om het water in één land schoon te maken, dat moet echt op Europees niveau. Daarom wilden we transnationaal methodieken inventariseren en testen in pilotprojecten. Met zo'n verhaal is er weinig voor nodig om potentiële partners te overtuigen.

Als leadpartner hebben jullie het meer De Leijen bij Drachten als proefgebied aangepakt. Wat hebben jullie daar gedaan? De Leijen is zeer geschikt voor onderzoek naar waterkwaliteit. Je kunt namelijk precies meten wat er aan water in komt en wat er uit gaat; er is één sloot die water aanvoert en één sloot die het afvoert. Om de situatie voor en na de maatregelen te meten, zijn inventarisaties gedaan van water- en oeverplanten, libellen en zoogdieren. Ook is met speciale software een methode ontwikkeld om de waterkwaliteit in het hele gebied efficiënt op kwaliteit en kwantiteit te meten.

De grootste aanvoer van het water in de Leijen komt van een kanaaltje, waarin de waterzuivering RWZI ook loost. De kwaliteit van dat water was niet zo goed. NoLimp heeft samen met hun laboratorium een snellere manier gevonden om het zuiveringsproces bij te sturen. Hierdoor is waterkwaliteit bij de aanvoer al veel beter geworden. Verder hebben we de vervuilingen van landbouwgronden, individuele boerenerven en boerderijen aangepakt. Zo is in de polder De Putten een zuiveringsmoeras aangelegd. Agrariërs in het gebied zijn uitgebreid voorgelicht over hun aandeel in de vervuiling van water. Bij de boerderijen zijn eenvoudige

maatregelen getroffen, waardoor erfvervuiling (resten voer of mest) niet meer in de sloot, maar in het riool stroomt. Ook zijn bij twee boerenbedrijven twee individuele waterzuiveringen geplaatst. In het meer zelf zijn schadelijke vissoorten uit het water gehaald. Deze maatregelen zorgden ervoor dat het water nu weer helder is en dat de hoeveelheid waterplanten toeneemt.

Wat vond de bevolking van al die activiteiten? Het is erg belangrijk dat je de informatie verspreid onder alle belanghebbers. Natuurlijk hebben we folders gemaakt. Maar die zijn vooral leuk voor bestuurders en geïnteresseerden. Mensen in de straat bereik je daar niet mee. Wij wilden daarom een lokale hardlooppwedstrijd sponsoren. Dat vond de Europese financier in Viborg eerst niet goed, omdat er niets voor dat geld terug leek te komen. We hebben het toch gedaan. Zo hebben we bijvoorbeeld T-shirts gemaakt met de Europese vlag en het NoLimp-logo erop. Het resultaat was een enorme hoeveelheid free publicity. Overal hingen posters met "Hoofdsponsor NoLimp". Daar wisten wij niets van af; het was gedaan door de wedstrijdorganisatie. Bij onze informatiestand kregen we enorm veel vragen, aangezien niemand wist wat NoLimp was. Ook de lokale en regionale pers

besteedden ineens aandacht aan ons. Die sponsoring heeft dus enorm geholpen om het project in de omgeving bekend te maken. Tegenwoordig geldt ons initiatief als goed voorbeeld voor innovatieve informatieverbreiding. Het grappige is dat er in de jaarlijkse Leijenloop nog kinderen in die T-shirts meelopen, ook nu het project al twee jaar afgelopen is.

Ook de buitenlandse partners van NoLimp hebben hun pijlen gericht op kinderen. Die kregen voorlichting over het belang van water en goede waterkwaliteit. Ook was er veel aandacht voor wat de kinderen zelf aan de verbetering van waterkwaliteit kunnen doen. Kinderen vertellen dat verhaal thuis en

schappelijk instituut dat de invoering van de Kaderrichtlijn Water in Noorwegen begeleidt. Het NIVA heeft een kleine woongemeenschap benaderd en gezamenlijk een ecologische waterzuivering gemaakt. Het bijzondere is dus, dat dit onderzoek in samenwerking met de lokale gemeenschap gaat. Wij kunnen nog veel van die manier van burgerparticipatie leren. Zo hebben de inwoners met eigen middelen een zuiveringsgebouwtje gebouwd. Dat is ondenkbaar in Nederland. Het NIVA heeft zo verschillende methoden onderzocht om water te zuiveren. Nadat NoLimp in 2006 afgelopen was, hebben de Noren die kennis toegepast op hun grote rivieren, die enorme economische belangen dragen zoals de zalmteelt. De vervuiling, afkomstig van elektriciteitscentrales en woongemeenschappen stroomopwaarts, willen ze bij de bron en op ecologische wijze aanpakken.

De Scottish Water Board heeft de kwaliteit van het water van de River Dee verbeterd. Zij hebben drie natuurlijke waterzuiveringen aangelegd. Aanvankelijk wilden ze het water gewoon rechttoe rechtaan via een weiland laten lopen. Door de contacten binnen NoLimp hebben ze een ecologische waterzuivering aangelegd naar het voorbeeld van Fryslân. Dat bleek een succes en deze kennis gebruiken ze nog steeds bij nieuwe projecten. Er is in Schotland ook heel veel aan voorlichting gedaan. Burgerparticipatie is hier onontbeerlijk. Ze hebben daarbij dankbaar gebruik gemaakt van de ervaringen van de Noorse partner. Burgers helpen tegenwoordig zelf actief bij het aanleggen van ecologische waterzuiveringen.

zo bereik je uiteindelijk iedereen. In Zweden heeft NoLimp bijvoorbeeld visnetjes uitgereikt aan een school die vlakbij het nieuwe zuiveringsmoeras staat. In het Schotse Aberdeenshire hebben ze een onderzoekskist voor scholen gemaakt. Daarmee leren de kinderen alles over het leven in het water. Kikkervisjes en andere leuke zwembeestjes zijn voor kinderen de beste motivatie om anders met water om te gaan.

De NoLimp partners kwamen uit Noorwegen, Schotland, Denemarken, Duitsland en Zweden. Welke proefprojecten zijn daar bijvoorbeeld uitgevoerd?

Het Norwegian Institute for Water Research (NIVA) heeft via NoLimp veel onderzoek kunnen doen. Het NIVA is een weten-

vens enige tijd op een grote website gezet, maar die bestaat niet meer. Binnen Fryslân zijn de resultaten van NoLimp uitgebreid besproken en overgedragen aan de Friese Wateralliantie. Er komt binnenkort een website met alle Europese projecten waarbij Fryslân betrokken is geweest.

Het heeft geen zin om het water in één land schoon te maken, dat moet echt op Europees niveau

Heb je nog een concreet voorbeeld van de spin-off van NoLimp? Ja, in Grouw is, in het kader van een ander Europees project, ook een ecologische nafiltering geplaatst bij de plaatselijke waterzuivering. Een andere gemeente in Fryslân wil, vanwege dit succes, al het afvalwater op een natuurlijke manier zuiveren en zo de waterkwaliteit verbeteren. En dat terwijl het water in deze gemeente al voldoet aan de Europese norm. De gemeente voelt zich toch verantwoordelijk en wil meer omdat het haalbaar is. Die manier van denken is onder andere het resultaat van de filosofie van NoLimp. Daar kunnen we heel trots op zijn.

Wat betekende NoLimp voor jezelf? NoLimp was een heel leuk project. Zelf woon ik in de buurt van de Leijen en geniet van de vooruitgang in het gebied. Door de internationale waterprojecten heb ik veel over Europese culturen geleerd. En over water natuurlijk. Als financiële man had ik helemaal geen verstand van water; ik wist dat je het kon drinken en dat je zelf voor het grootste deel uit water bestaat. Wanneer ik nu als gemeenteraadslid iets over water zeg, wordt er naar me geluisterd. Mijn collega's zien me nu als waterdeskundige. Een vervelende bijkomstigheid was dat ik zelf door NoLimp behoorlijk groeide. In de breedte welteverstaan. Je beweegt namelijk veel te weinig tijdens al die reizen en vergaderingen, terwijl uitgebreid eten met de partners een belangrijke sociale gebeurtenis is. Het goede nieuws is dat ik daarom weer ben gaan hardlopen. Waar NoLimp al niet goed voor is. ●

Wat was nou de meest geslaagde methode van het project? NoLimp heeft partijen over waterkwaliteit bijeen gebracht en het denken erover in beweging gezet. De meest succesvolle uitkomst is, dat we een andere manier van kunstmatig aangelegde natuurlijke waterzuiveringen in wetlands hebben bedacht. Daarbij leggen we een sterk meanderende stroom aan, met barrières, beplantingen en moerasgedeeltes. Riet en andere moerasplanten halen veel fosfaat, nitraat en fijne verontreinigingen uit het water. Zo krijg je schoon en helder water. Deze ecologische waterzuiveringen worden tegenwoordig op verschillende plaatsen in Europa aangelegd.

NoLimp stopte in 2006. Wat is er sindsdien met de kennis en ervaring gedaan? Natuurlijk zijn de resultaten van NoLimp, net zoals alle andere Interregprojecten, binnen Europa gerapporteerd. Er is een website en er zijn informatiefolders, waardoor iedereen die het wil de verworven kennis kan vinden. Er is bij NoLimp helaas geen handboek. Wel zijn enkele verslagen gemaakt over kosteneffectiviteit en burgerparticipatie. Iedere partner heeft verder zelf zijn eigen eindproduct gemaakt. Het NIVA in Noorwegen heeft alle onderzoekskennis en ge-

NoLimp versterkte onze brede regionale samenwerking

Aan de telefoon met **Andrea Knigge-Siegers**

De Landwirtschaftskammer (LWK) Niedersachsen in Duitsland was betrokken bij de projecten NoLimp en Waterline Economy. De LWK is een vakvereniging voor de land- en bosbouw die veel doet aan onderzoek, advisering en educatie. Voor NoLimp kwam een lokaal samenwerkingsverband tot stand tussen het LWK Niedersachsen, het waterschap (OOVW) en een instituut voor bodemtechnologie (NLFb). Uitgangspunt was dat het water zich niet aan de landsgrenzen houdt en dat voor de verbetering van de waterkwaliteit een transnationale aanpak noodzakelijk is. Spin-Off belde met Andrea Knigge-Siegers van de LWK.

Meststoffen in het water

Binnen NoLimp hebben we vooral met boeren in het gebied samengewerkt, want landeigenaren en boeren kennen hun eigen gebied het beste. Zij moesten, door de invoering van de Europese Kaderrichtlijn Water, al maatregelen nemen tegen de vervuiling van het grond- en oppervlaktewater. Die vervuiling had veel te maken met bemesting van het land. We zijn gestart met een grote informatiebijeenkomst voor de agrariërs. De aanvankelijke scepsis tegen onze plannen verdween, toen het instituut voor bodemtechnologie aankondigde om de resultaten van de investeringen te monitoren. Dus te kijken of het water na de maatregelen daadwerkelijk minder nitraat en fosfaat bevatte. Daarmee voelden de boeren zich serieus genomen en samen met hen is gezocht naar milieuvriendelijke maatregelen. Er zijn vijf kleine proefprojecten uitgevoerd

Sterk regionaal netwerk

Het resultaat van NoLimp is dat de regionale netwerken versterkt zijn. En dat is belangrijk omdat iedere regel uit de Europese Unie, naar de lokale situatie vertaald moet worden. Het is goed dat er dan een netwerk is, waarbij de contacten met de juiste

instanties en personen meteen gelegd kunnen worden. Het contact met de boeren die bij NoLimp betrokken waren, is er nog steeds. Sterker nog; deze boeren gaven een presentatie op een regiobijeenkomst van Waterline Economy en worden nu overal gevraagd om hun verhaal te doen. Na afloop van het project hebben we verder een uitgebreide informatiefolder gestuurd naar 70.000 boeren in het hele gebied, dat was een groot succes. Wij zouden graag nog nieuwe publicaties maken, maar daarvoor moet eerst financiering gevonden worden.

Prettige werksfeer

Het voordeel van internationaal samenwerken is dat je op nieuwe ideeën komt. De natuurlijke waterzuiveringen met moerasen en riet, zoals ze in Nederland en Denemarken zijn gemaakt, kenden we in Duitsland nog niet. NoLimp was voor mij het mooiste project, omdat er goede randvoorwaarden waren met voldoende financiële middelen om alles uit te voeren. De sfeer tussen de partners onderling was prima. De mensen waren aardig en konden het goed met elkaar vinden. Dat werkt door in de samenwerking en de dialoog. Een fijne sfeer geeft goede resultaten, omdat de mensen graag voor elkaar willen werken. ●

TEN is af, maar het werk nog lang niet

TEN was een grensoverschrijdend Interregproject gericht op de aanleg van ecologische verbindingzones langs of door waterwegen. Het project liep in drie fasen van 1999 tot 2006. De provincie Drenthe was leadpartner. De andere partners waren een aantal regio's in Nederland (Groningen en Overijssel), Groot-Brittannië (Norfolk en Suffolk) en Duitsland (Niedersachsen en Bremen). Ben van Os, Jaap van Roon en Gerard Meijers zijn er vanuit de provincie Drenthe bij betrokken geweest. Spin-Off had een rondetafelgesprek met ze.

De Runde en het veen

Het Drentse pilotproject van TEN bestond uit het herstellen van de veenbeek De Runde, die eigenlijk uit het landschap verdwenen was. Vroeger stroomde De Runde als beek door het immens grote hoogveengebied het Bourtangeroor, langs de oostgrens van Nederland naar de Dollard in het noorden. Het laatste restant van dit voormalige Bourtangeroor is het Bargerveen. Met TEN hebben we de eerste twaalf kilometer van de Runde, vanaf het Bargerveen, gereconstrueerd en hersteld. Daarbij is een natte ecologische verbindingzone gerealiseerd, die tevens ruimte biedt voor waterberging bij overtollige regenval. We hebben plaatselijke ondernemers bij het TEN plan betrokken, bijvoorbeeld daar waar de Runde door een kassengebied stroomt. De Runde wordt gevoed door het overtollig

water van het Bargerveen. Gelijktijdig met TEN is daar het LIFE-project uitgevoerd. De hoogveenhabitat is er verbeterd, door de waterstanden te verhogen en te stabiliseren. Het resultaat is dat er nu weer veenvorming plaatsvindt. De Runde ontspringt in de waterbekkens aan de noordzijde van het veengebied. Langs de nieuwe ecologische verbindingzone vinden insecten, amfibieën en marterachtigen uit het Bargerveen zo langzamerhand hun weg stroomafwaarts.

De snelweg

Toen TEN afgelopen was, had deze verbindingzone nog één zwak punt. Dat was de kruising tussen de Runde en de snelweg A37 bij Zwartemeer. Doordat TEN de Runde aan weerszijden van de weg zo mooi en functioneel had gemaakt, heeft Rijkswaterstaat tijdens groot onderhoud aan de weg hier

In gesprek met
Ben van Os,
Jaap van Roon en
Gerard Meijers

een ecologisch ingerichte onderdoorgang gemaakt. Daardoor kunnen ook grote dieren als reeën onder de snelweg door trekken. De inrichting van deze faunapassage is zodanig aangelegd dat het aansluit bij de ecologische uitvoering van de verbindingzone. Zonder TEN had Rijkswaterstaat deze investeringen niet gedaan en was de onderdoorgang er niet geweest. De grote winst is dat de verbindingzone nu niet wordt onderbroken.

Het kassengebied

Speerpunt van het Runde project was de glastuinbouw bij Barger-Compascuum. Daar is 160 ha grond bouwrijp gemaakt voor nieuwe kassen. De verbindingzone langs de Runde loopt hier dwars doorheen, in een volkomen nieuw landschap, dat de naam De Gespannen Boog kreeg. De Runde is hier in overleg met de gemeente

en ondernemers multifunctioneel aangelegd. Behalve dat het een verbingszone is, kan de Runde hier als overstromingsgebied veel water herbergen. Het schone Rundewater vult de plas waar de tuinders hun gietwater uit halen. Het verrijkte landbouwwater stroomt, via een gescheiden watersysteem, niet in de Runde maar naar een kanaal. Het ontwerp De Gespannen Boog won de Drentse landschapsprijs.

Tegenvaller

Helaas blijkt nu dat zich nog weinig tuinders in het gebied vestigen. Van de 160 ha grond is nu slechts 10 ha verkocht. Dat is erg jammer. De verwachting was dat tuinders uit de drukke Randstad, zich hier direct zouden gaan vestigen. Dat gebeurde dus niet. De oorzaak is vermoedelijk, dat de investeringen voor tuinders te hoog zijn. Daarbij komt dat de druk om te vertrekken uit het Westland, minder groot is dan gedacht. De ontwikkeling van dit kassengebied langs de Runde was echter een belangrijk speerpunt en dus is de teleurstelling bij gemeente en provincie groot. Toch verwachten we nog steeds dat die 160 ha uiteindelijk wel verkocht zullen worden.

Overdacht

Een ander punt is het onderhoud. Waar we elkaar in de ontwerpfasen konden vinden in visie en uitvoering, is na de overdracht aan de beheerders sprake van gebrekkig onderhoud van De Gespannen Boog. TEN

heeft aan de gemeente een ecologisch onderhouds-beheersplan gegeven, inclusief een prijskaartje. Nu zegt de gemeente geen geld voor dat onderhoud te hebben. Het gevolg is een toenemende verruiging en verrommeling in het gebied. Bijvoorbeeld doordat zwerfvuil blijft liggen en doordat de fietspaden niet bijgehouden worden. Dat is echt zonde. We krijgen als provincie klachten van omwonenden, die nog niet vergeten zijn dat TEN het allemaal heeft aangelegd. De provincie is nu met de gemeente in gesprek en het ziet ernaar uit dat het probleem snel wordt verholpen.

Zonder TEN had Rijkswaterstaat deze investeringen niet gedaan en was de onderdoorgang er niet geweest.

Recreatieve bedrijvigheid

Het Veenpark bij Barger-Compascuum was één van de ondernemers die bij TEN betrokken was. Daar bepalen de waterpartijen van de nieuwe Runde de entree van het themapark. Het Veenpark ontwikkelt zich nu verder tot de toegangspoort naar het veen. Het park vervult een rol in de voorlichting en heeft de functie om de auto's uit het gebied te houden. Er is een tentoonstelling over de Runde ingericht. Voor de komende jaren gaat het Veenpark recreatiewoningen en huizen bouwen aan de rand van hun park omdat het gebied steeds aantrekkelijker wordt. In Zwartemeer, bij de nieuw ingerichte Runde, is een outdoorcentrum gekomen. Op 32 ha. voormalig aardappelland is nu een camping met trekkershutten, waar talloze sportieve activiteiten mogelijk zijn. Zonder TEN had deze ondernemer dit niet bedacht.

Of dit zogenaamde sportlandgoed met een survivalparcours, paintballterrein en een golfcourse echt past binnen het TEN-idee, moet ieder zelf maar bepalen.

Stukje bij beetje

Na TEN wilden we verder gaan met de ontwikkeling van de rest van het Rundegebied, tussen Barger-Compascuum en Ter Apel. Als je bent begonnen aan het upgraden van het riviertje, moet je het ook afmaken. We wilden in dat stuk ook een ecologische verbindingzone maken. Dat deden we in een nieuwe Interreg-project SPARC. De uitgangspositie was echter heel anders dan bij TEN. Er was nog geen plan voor dit gebied. Het doel van SPARC was dit plan te maken. We zijn hiertoe met meer partijen gaan samenwerken: provincie Groningen, Duitsland, gemeentes en de burgerbevolking. In SPARC zijn naast het plan ook een paar kleine pilots uitgedaan. In de uitvoering van het hele SPARC-plan, zullen de ideeën van TEN en Waterline Economie vervlochten zitten. Het succes van TEN en het degelijke plan van SPARC, maken dat provincie, waterschap en gemeentes nu geld willen steken in het uitvoeren van het plan, en het ontbrekende deel van de Runde willen aanleggen. Zonder TEN was dit nooit gebeurd.

Lokale initiatieven

De bevolkingsparticipatie is in SPARC verder uitgewerkt. In veel landelijke gebieden konden we soms het plan bijna geluidloos aanleggen, zonder de burgers erbij te betrekken. Maar in de buurtschappen als Foxel, moesten we echt de bevolking vanaf het begin laten meedenken. Bij Foxel is door voormalige

landbouwgronden een stuk waterloop van de Runde aangelegd met wandelpaden, bruggen en groenelementen. Nu ze gezien hebben wat er mogelijk is, gaat het buurtschap zelf investeren in het landschap; met het SPARC-plan in de hand. De bevolking van Emmer-Compascuum heeft via een prijsvraag deelgenomen in de planvorming, voor het stukje waar de Runde de hoofdweg kruist. Barger-Compascuum gaat een dorpsomgevingsplan maken, waarbij het hele dorp onder de loep genomen wordt: van verkeers-technische maatregelen tot het aanleggen van een haventje nu de kanalen weer bevaarbaar zijn. Verschillende partijen willen nu bij verdere planvorming betrokken raken. Dat is het leuke van projecten als TEN en SPARC. Je begint met ecologische verbindingzones en doordat je het gebied een positieve injectie geeft, komt ook de directe omgeving in beweging en krijgt je gedachtegoed een onverwacht vervolg.

Voordat TEN begon bestond in Engeland het begrip om in watersystemen en ecologische verbindingzones te denken nog niet.

Achterstandsgebied in ontwikkeling

Het gebied ten oosten van Emmen was een achterstandsgebied, waar alle ontwikkelingen jarenlang erg moeizaam gingen. TEN startte het proces dat het gebied een stuk aantrekkelijker maakte. Het project toont aan dat er in dit gebied weldegelijk iets positiefs mogelijk is. Daardoor is er op een hoger niveau bestuurlijk draagvlak gevonden voor andere plannen in dit gebied en er geldt voor beschikbaar te stellen.

Er zijn de laatste jaren echt tientallen miljoenen geïnvesteerd. Dat was voor TEN een stuk minder. Nadat er jarenlang weinig is gebeurd, lijkt het wel alsof nu alles in één keer komt. Zo wordt het kanaal Erica-Ter Apel, volgens de nieuwste inzichten, milieuvriendelijk ingericht. Hoewel er inmiddels zomerhuisjes, een landgoed en een paar wijnboeren zijn, zien we nieuwe ondernemers nog niet in groten getale komen. Al verwachten we dat recreatiebedrijven, als een kano- en fietsverhuur of bed & breakfast, straks wel van de grond komen. Wel wordt dit jaar het leerwerkproject Veenland gestart. Hier leren mensen van alles over het landschap en hoe je in het gebied werkt.

Regionaal bestuur

Verdere ontwikkelingen vinden vooral plaats in de Gebiedscommissie Zuidoost Drenthe. Hierin zitten bestuurders van provincie en gemeente, waterschappen, natuurbescherming en het MKB. Deze Gebiedscommissie blijft zich bezig houden met de ontwikkelingen van de Runde. Zo komt stukje voor stukje van de verbinding klaar. De Runde kan al bijna naar de provincie Groningen stromen. TEN is twee jaar geleden gestopt, maar nog steeds zijn er veel excursies door het Rundegebied met binnenlandse en buitenlandse delegaties. Ook de provincie en de Drentse gemeentes komen regelmatig kijken. De bestuurders, politici en ambtenaren zijn echt verbaasd dat het nu een heel ander gebied is als tien jaar geleden.

Over de grenzen

Bij de andere partners is ook het nodige gebeurd. In Overijssel heeft Gedeputeerde Staten besloten om een van de alternatieven voor een ecologische verbindingzone in Muggebeet voor 9 of 10 miljoen uit te voeren. In de Vecht zijn ze nog steeds bezig om de ecologische oevers te maken en voortdurend uit te breiden. Een klus waar TEN mee begonnen is. Het TEN project heeft grote investeringen in het gebied uitgelokt. Voordat TEN begon, bestond in Engeland het begrip om in watersystemen en ecologische verbindingzones te denken, nog niet eens. Norfolk en Suffolk waren de eerste Counties die een kaart maakten met verbindingzones. Nu, bijna tien jaar later, is de Green Infrastructure, samen met de economische component uit Waterline Economy, de belangrijkste visie van het Engelse Ministerie van Milieu. Daar is de TEN-denkwijze van grote invloed op geweest. In Duitsland hebben de betrokken gemeentes en de Kreis rond de Brualer Schloot toegezegd, dat ze de projecten van de TEN-plannen nu echt gaan uitvoeren. TEN is af, maar het werk nog lang niet. ●

Kraanvogels terug in Little Ouse & Waveney

Met behulp van het TEN-project hebben lokale groepen in Engeland het stroomgebied van de rivieren Little Ouse en Waveney, op de grens van Norfolk en Suffolk, aangepakt. De mechanisering van de landbouw en de vervuiling hadden de afgelopen halve eeuw veel kwaad gedaan. Tijdens TEN zijn verschillende Natura 2000 gebieden met elkaar verbonden, moerassen hersteld en oude rivierbeddingen opnieuw tot leven gewekt. In totaal zijn op zeven plaatsen in het rivierdal werkzaamheden uitgevoerd. Het gevolg is dat langzamerhand de natuurwaarden van een halve eeuw geleden weer terugkeren. Dat is te zien aan de toename van specifieke vegetatie en de toename van zowel de hoeveelheid als de soortenrijkdom van vogels en andere dieren. Voorbeeld zijn de Europees bedreigde soorten als roerdomp, baardmantje, porseleinhoen en Kamsalamander. Als kroon op het werk broeden er voor het eerst sinds 400 jaar weer kraanvogels in een deel van het gebied.

Het werk voor TEN werd in Engeland veel door vrijwilligersorganisaties gedaan. Dit betekent echter niet dat de projecten daarom van mindere kwaliteit waren. Sterker nog; in 2006 won het Little Ouse Headwaters Project de prestigieuze Living Wetlands Award. Het was voor het eerst dat een vrijwilligersorganisatie deze prijs voor het duurzaam beheer van een wetland in de wacht sleepte. Het gevolg was dat het hele gebied en de organisaties die zich ervoor inspanden, veel publiciteit kregen en een voorbeeldrol voor veel andere projecten vervulden. Het Little Ouse Headwaters Project beheert momenteel 40 hectare grond langs de rivier.

Nadat het gebied met TEN was opgeknapt, hebben de vrijwilligers niet stilgezeten. In de 42 hectare grote Lakenheath Fen is een prachtig bezoekerscentrum neergezet, waarin een aantal educatief medewerkers een baan vonden. Zij organiseren een heel scala aan activiteiten, van werkweekenden voor vrijwilligers tot lezingen, publicaties en familiedagen. Alles is erop gericht de bewustwording voor de natuurwaarden in deze omgeving te verhogen. In 2007 begonnen hier de eerder genoemde kraanvogels te broeden, in het natuurgebied dat 12 jaar geleden nog landbouwgrond was.

Ook aan de doelstellingen van TEN, het maken van ecologische verbindingzones en het aaneenrijgen van geïsoleerde moerasjes, wordt nog steeds gewerkt. Zo kochten de samenwerkende organisaties met behulp van sponsor en subsidiegelden 5,3 hectare grond aan langs de rivieroever van bij Thelnetham. De subsidieaanvraag werd succesvol door TEN ondersteund. Hier is inmiddels begonnen met het herstellen van de natuur en met de aanleg van bruggetjes en recreatieve paden om de toegankelijkheid van het gebied te verhogen. In 2010 moet alles klaar zijn.

Zoals voorspeld in het TEN project, blijkt de ecologische waarde van het gebied voor de wijde omgeving zo aantrekkelijk, dat veel meer mensen de reservaten bezoeken. De komst van recreanten geeft een positieve impuls aan het plaatselijke bedrijfsleven, en dat lokt weer gemakkelijker nieuwe investeringen in het gebied uit.

Duurzaam ondernemen in natuurparken

In gesprek met

Thea Bijma, projectleider MoPark

Een Nationaal Park herbergt unieke en kwetsbare natuur. Voor de dieren en planten die er leven, zou het beter zijn als er geen mensen zouden komen. Mensen hebben echter een toenemende behoefte om in die bijna ongerepte gebieden rust te zoeken en te recreëren. Ze komen vaak met hun vervuilende auto en vermaken zich op een manier die niet altijd overeenkomt met de wensen van de natuur. Toch zou een Nationaal Park niet kunnen bestaan zonder mensen. Het onderhoud en beschermen ervan kosten handen vol geld. Zou het mogelijk zijn om de belangen van de bezoekers en de natuur op een duurzame, milieuvriendelijke manier te combineren? MoPark zocht en vond het antwoord.

Waarom is MoPark ooit opgezet? Het idee achter MoPark is, dat de Nationale Parken in Europa beter voor het nageslacht bewaard blijven, als ze zichzelf financieel beter kunnen bedruipen. We wilden de toegang tot de parken niet verbieden, maar beter reguleren. Mensen komen graag naar de natuurparken. Het toerisme is een economische factor van belang voor de gemeenschappen in en rond de parken. Toerisme kan vaak zonder problemen groeien. MoPark wilde nieuwe recreatieve functies in de parken ontwikkelen, op voorwaarde dat die duurzaam en milieuvriendelijk zouden zijn. MoPark hield zich bezig met drie thema's: openbaar vervoer, duurzame vervoermiddelen en nieuwe technologieën.

Natuur en economisch gewin, dat is een spannende combinatie. Wie heeft dit project bedacht? MoPark is ontstaan vanuit Water City International. Via dat project waren er contacten tussen Norwich, Loch Lomond en Leeuwarden. John Jones was projectleider bij Water City International in Norwich maar hij kreeg een nieuwe baan in Schotland, bij Loch Lomond and Trossachs National Park.

Toen vroeg John Jones ons om samen met hem een Europees project over de duurzaamheid van Nationale Parken te doen. Zo is MoPark begonnen. Er zijn andere partners gezocht en er is een projectplan gemaakt. Aan MoPark deden naast leadpartner Fryslân zeven andere partners mee: Overijssel, Engeland, Schotland, Duitsland, Denemarken, Noorwegen en Zweden.

En Thea Bijma werd projectleider.

Waarom jij? Ik werkte bij de provincie voor de Zuiderzeelijn, maar wilde graag wat anders. Dus toen de baan als projectleider van MoPark vrij kwam, leek me dat wel wat. Ik vond het onderwerp erg leuk, omdat ik zelf vrij dicht bij De Alde Feanen woonde en er regelmatig kwam. Zelfs als kind vond ik het al heel mooi. Ik was geen deskundige op het gebied van natuurontwikkeling, maar dat maakt voor een projectleider niet uit. Ik had ook geen bouwkundige opleiding, toen ik projectleider was van bouwprojecten. Als projectleider coördineer je processen; voor de kennisinhoudelijke zaken zijn er deskundigen. Het internationale karakter van MoPark sprak me erg aan. Dat was het heel anders dan een nationaal pro-

ject, omdat alles in het Engels moest en je met verschillende culturen te maken had. Ik vond het ook mooi dat het een groot project was, waardoor ik procesmatig enorm veel kon leren.

Wat moest je dan precies doen? Voor MoPark was Fryslân leadpartner. Ik moest daarom zowel zaken voor ons eigen Nationaal Park De Alde Feanen aansturen als internationaal voor de partners. Hier in Fryslân was het mijn taak om lokale partijen te zoeken en die bij het project te betrekken. Verder moest ik zorgen dat de pilots ook daadwerkelijk uitgevoerd werden. Voor het buitenland organiseerde ik de vergaderingen met de partners en zorgde voor de communicatie. Die combinatie van regionale en internationale werkzaamheden, maakte deze baan zo leuk.

Werkt een vrouwelijke projectleider anders dan een man? Annemarie Lübke van Duitsland en ik waren de enige vrouwelijke projectleiders. Interreg is wel een beetje een mannenwereldje. Maar het is bij de overheid niet zo erg als bijvoorbeeld bij een projectbureau waar ik werkte en waar ik echt helemaal de enige vrouw was. Maar bij de overheid en semi-overheidsinstellingen van MoPark is het voor mij

geen enkel probleem geweest. Het verschil met mannen is, dat mannen vaak wat directer in de omgang zijn. Vrouwen zijn wat socialer. Vrouwen proberen ook creatievere onderdelen op de agenda te zetten en die op een leuke manier te benaderen. Dat kon bij MoPark ook. Zo hebben we eens voor een brainstormsessie eerst collages van knipsels uit tijdschriften laten maken. Iedereen kon met een kunstwerkje laten zien wat belangrijk was voor een bepaalde doelgroep. De deelnemers vonden het erg leuk om te doen.

Hoe heb je dat MoPark project in nationaal park De Alde Feanen aangepakt? Ik heb vanuit de provincie eerst drie projectgroepen met deskundigen gevormd. Voor ieder thema een projectgroep, dus voor openbaar vervoer, duurzame vervoermiddelen en nieuwe technologieën. Daaruit kwamen mogelijke actiepunten en een plan van aanpak. Vervolgens zijn we naar Earnewoude gegaan, een dorp in De Alde Feanen. Toen hebben we onder andere een vergadering met de bevolking en plaatselijke ondernemers georganiseerd. Hier zijn verschillende ideeën verzameld. Daaruit is het meest geslaagde onderdeel, een fietspont op zonnecellen, voortgekomen. Het bleek een lang gekoesterde wens van bewoners om op die plek het kanaal over te kunnen steken. De pont scheelt toeristen vele kilometers fietsen. De veerdienst 'De Oerhaal' bestaat nog steeds en wordt onderhouden door vijftig vrijwilligers uit het dorp. De pont vervoerde in het eerste jaar al meer dan tienduizend fietsers.

Heb je nog een voorbeeld? Een botenverhuurder in Earnewoude had het plan om met pramen in de Alde Feanen te varen. Pramen behoren tot de oudste vaartuigen van Nederland en hebben een platte bodem. Daardoor kunnen ze door ondiepe sloten varen. Pramen werden door boeren gebruikt om vee en landbouwproducten te vervoeren, maar je kunt er dus ook toeristen in rondvaren. De ondernemer wilde normale motoren gebruiken. Wij zijn toen gaan praten en hebben met MoPark-subsidie de eerste twee pramen uitgerust met elektrische motoren. Nu varen veel meer pramen in het park op elektromotoren. Dergelijke pramen varen ook in de grachten van Leeuwarden en er is in het hoogseizoen zelfs een dienst tussen Leeuwarden en de Alde Feanen. MoPark is belangrijk geweest in de ontwikkeling van deze vorm van elektrisch praamvaren.

Gingen alle proefprojecten zo voortvarend? Nee, een poging om de verhuurders van kleine bootjes in Earnewoude ook op elektromotoren over te laten stappen, is grotendeels mislukt. Het dorp was hierover erg verdeeld. Enerzijds wilden ze het wel, want de herrie van gewone motoren zorgde voor overlast. Maar als je om elektrovaren te stimuleren delen van het gebied alleen voor elektroboten bevaarbaar maakt, kunnen anderen er niet komen. Al eerder was er een proef gedaan met elektrisch varen en toen waren de ervaringen van de ondernemers niet zo positief. Het was te duur en de opslag van grote hoeveelheden batterijen vergde een grote investering. Er zijn toch wel een paar ondernemers die van onze subsidies gebruik gemaakt hebben om elektrobootjes aan te schaffen. Wil je als overheid dat in de Alde Feanen helemaal op elektrovaren wordt overgeschakeld, zul je regels op moeten leggen. Dat was onze opdracht niet en dat is ook niet gebeurd. Een project van de Overijsselse MoPark-partner, met luxe elektro-sloepen in Nationaal Park Weerribben-Wieden, is overigens wel zeer geslaagd.

Wat waren andere manieren om op een duurzame wijze toeristen in De Alde Feanen te krijgen? MoPark heeft in de Alde Feanen in totaal twintig projectactiviteiten uitgevoerd. Voor het thema 'duurzame vervoermiddelen' hebben we experimenten gedaan met speciale fietsontwerpen en fietsen voor het vervoer van gehandicapten, één van de doelgroepen van MoPark. Zo kon een rolstoel voorop een fiets vervoerd worden, terwijl de gehandicapte erin kon blijven zitten. Ook waren er fietsen met voorop een vaste stoel voor een gehandicapte. Verder zijn er bijvoorbeeld

tandems aangeschaft voor slechtzienden. Deze fietsen zijn aangeschaft in overleg met een belangenvereniging voor gehandicapten. Fietsverhuurders hebben dit systeem overgenomen. Voor de technologische experimenten hebben we gekeken naar de mogelijkheden van satelliettechniek. We ontwikkelden bijvoorbeeld een GPS-route. Dat was toen helemaal nieuw. Iedereen kon bij het bezoekerscentrum een GPS-apparaatje huren en er een route mee lopen. Met dezelfde techniek was er een cyberguide gemaakt. Daarmee kon de recreatievaart, via een GPS-ontvanger, informatie over de omgeving krijgen als men ergens langs voer. De cyberguide was trouwens het resultaat van een prijsvraag onder studenten 'media en techniek' in Leeuwarden. Op het gebied van openbaar vervoer is er een proef geweest met een Nationaal Park Bus, waarmee mensen vanuit Leeuwarden, Drachten en Heerenveen naar het park konden komen.

Dat was in Fryslân. Wat is er bij de zeventen andere partners gebeurd? De meeste partners hebben wel iets met de mobiliteit van gehandicapten gedaan. Op de Duitse Waddeneilanden van Schleswig-Holstein hebben ze hele arrangementen voor gehandicapten ontwikkeld met bijvoorbeeld een speciale rolstoel met brede terreinbanden voor op het strand. In Engeland en Denemarken hebben ze betere voorzieningen voor gehandicapten aangelegd. In Noorwegen en Overijssel hebben ze een GPS- en PDA-route, GPS-informatie en -navigatiesysteem uitgeprobeerd. Overijssel heeft ook nog een vloot elektroboten in de Weerribben opgezet en Schotland heeft een rondvaartboot op zonnecellen gemaakt naar aanleiding van onze fietspont. Zweden stimuleerde als bijzonderheid het vrouwelijke ondernemerschap met de natuur als uitgangspunt. Dus in totaal zijn alle thema's ruimschoots aan bod gekomen.

‘Ondernemers voelen zich nu de ambassadeurs van het Nationaal Park’

MoPark duurde van 2003 tot 2006. Wat is de spin-off van het project?

De doelstelling was dat de parken zelf geld gingen verdienen. Het Cartesius Institute heeft dit onderzocht en het lijkt erop dat we er wel in zijn geslaagd. Maar het is moeilijk te meten en eigenlijk is het pas op de lange termijn echt te bekijken.

Het lastige van een spin-off is, dat je het vaak niet komt te weten als men elders voortborduurt op een basis die vanuit MoPark ontwikkeld is. Er zijn wel andere internationale initiatieven uit MoPark voortgekomen, doordat projectleiders en andere betrokkenen elkaar via MoPark kenden; zo is er tussen Zweden en Schotland een landbouwproject ontstaan. MoPark heeft allerlei concrete gevolgen gehad. We hadden een proefproject in de Veenhoop, waarbij we een onderzoekspakket aan een school hebben gegeven. Daarmee konden schoolkinderen met een PDA buiten in de natuur informatie bekijken, vragen beantwoorden en gegevens invullen. Naderhand konden ze alles op de computer in de klas zetten en bespreken. Deze lesmethode is verder ontwikkeld en toegepast op veel andere scholen. Het project met fietsen voor het vervoer van gehandicapten is door een Drents Nationaal Park overgenomen en ook in Duitsland wil men er iets mee doen. De kennis over informatie via het GPS-systeem is in alle andere partnerlanden overgenomen en wordt door de provincie in een nieuw Interregproject verder onderzocht. Het pramenproject in Fryslân is een groot succes en groeit nog steeds. Het elektrisch varen met pramen wordt ook gestart in de Baltische staten. Bezoekers konden in de Alde Feanen ook een arrangement nemen, waarbij ze in het gebied overnachten en activiteiten konden combineren, bijvoorbeeld de ene dag fietsen en de andere dag varen met elektroboten. Die combinatiearrangementen zijn binnen Fryslân breed toegepast, bijvoorbeeld op de Wadden en bij activiteiten rond het Elfstedentraject.

Hans Schiphorst, provincie Overijssel

Robuuste verbinding Weerribben-Wieden

De laagveengebieden de Weerribben en de Wieden, in de kop van Overijssel, worden gescheiden door een drukke weg. TEN heeft onderzocht welke mogelijkheden er zijn om een robuuste natte ecologische verbingszone onder deze weg bij Muggebeet te maken. Er is gekeken voor welke diersoorten zo'n onderdoorgang van belang is, aan welke eisen die verbingszone dan moet voldoen en wat de kosten ervan zijn. De provinciale politiek heeft inmiddels, op basis van het TEN-plan, besloten dat er bij Muggebeet een ecologische verbingszone komt voor een geraamd bedrag van acht tot tien miljoen euro. Momenteel zijn we druk doende om te kijken waar de financiering vandaan moet komen. Waarschijnlijk wordt dit een combinatie van subsidies van de EU, van de nationale overheid en van het Nationaal Park de Weerribben-Wieden zelf. Ook wordt de financiële onderbouwing nog eens onder de loep gehouden. Eind 2008 moet de financiering rond zijn en dan kunnen we najaar 2009 daadwerkelijk beginnen.

Ottervloot

Via het project MoPark zijn vijf electrosloepen aangeschaft. Deze sloepen vormen de Ottervloot en zijn bedoeld voor één-, twee- of driedaagse arrangementen, waarbij wordt overnacht in een hotel of B&B. De luxe sloep is speciaal ontworpen zowel voor de hoge golven op de meren als voor de ondieptes in de sloten. De sloep is uitgerust met een GPS-systeem. Deze GPS-routebegeleiding zorgt voor de routebeschrijving en geeft allerlei informatie weer. De sloep is uitgerust met een computer en de schipper kan op het touch-screen boven de stuurinrichting alle kaarten, teksten, foto's en filmpjes bekijken. De exploitatie van de Ottervloot is in handen van een stichting en de sloepen zijn bij zes ondernemers in het gebied te huren. Van de meerdaagse arrangementen wordt helaas niet zoveel gebruik gemaakt, maar de sloepen worden wel ongeveer 50 keer per jaar voor dagtochten verhuurd. De ondernemers zijn daar tevreden over. Directe spin-off van MoPark is dat de GPS-informatie nu ook op PDA's te ontvangen is voor wandelaars en kanovaarders. Verder zijn de recreatie-ondernemers in het gebied veel meer geïnteresseerd in elektrisch varen en meer betrokken bij het Nationaal Park. Zo was de cursus 'gastheerschap voor ondernemers', die kortgeleden van start ging, binnen een week volgeboekt. Vierendertig ondernemers doen mee en de cursus krijgt in 2009 een vervolg. Recreatie-ondernemers voelen zich meer en meer de ambassadeurs en dienstverleners van het Nationaal Park.

‘Ecolognomisch’ denken van de basis tot de top en terug

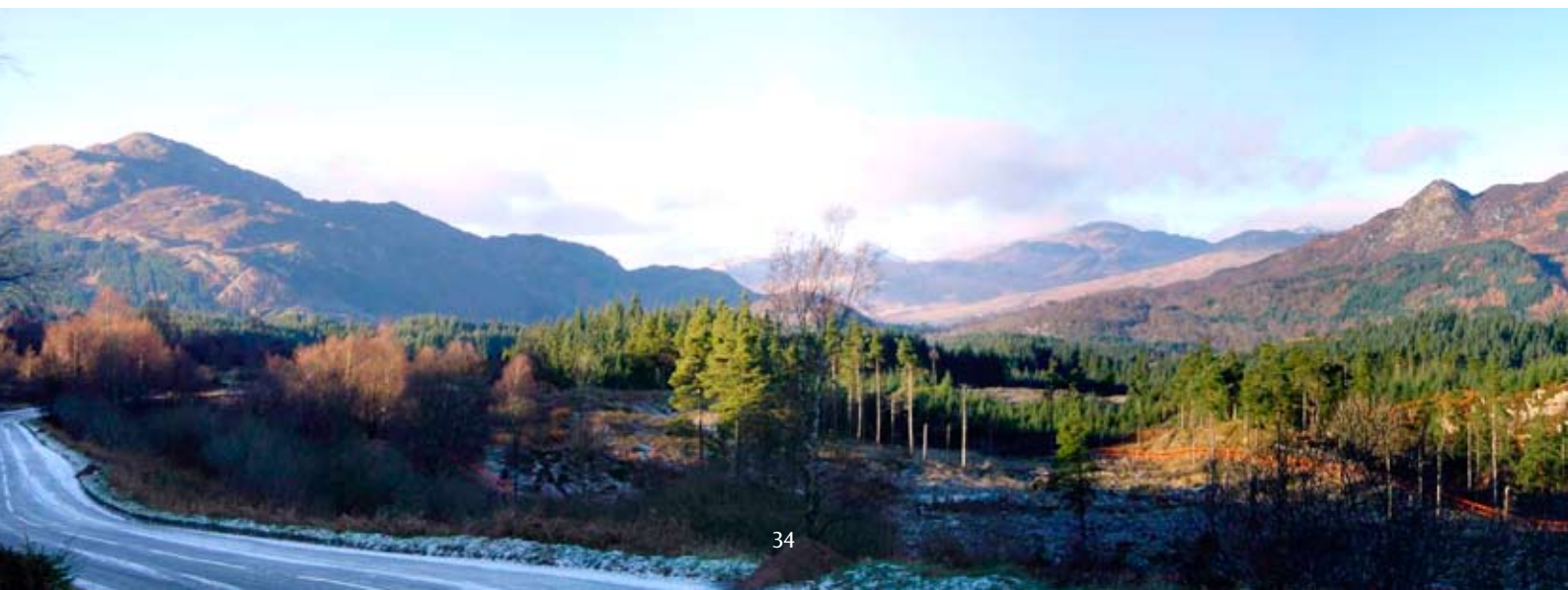
Aan de telefoon met **John Jones**

Aan de basis van MoPark Bij Water City International 1 was ik projectleider in Norwich, Engeland. Nadat de eerste fase van Water City International in 2001 was geëindigd, zag ik een uitdagende baan in Schotland. Daar moest het eerste Nationaal Park opgezet worden en deze baan als Specialist Services & Implementation Manager was de kans van mijn leven. Vanuit mijn internationale achtergrond, zag ik hier wel mogelijkheden voor een project als MoPark. Ik wist dat in Denemarken ook een nieuw Nationaal Park zou komen en dat Nederland er ook mee

bezig was. Ik sprak erover met Hans van Meerendonk uit Friesland, die ik kende uit Water City International. Hij stelde voor om in Nederland met andere deskundigen verder te praten. Hier kreeg MoPark zijn definitieve vorm. Het zou gaan over duurzaamheid en recreatie in nationale parken; over mobiliteit op het water en op het land. Ik zal die eerste MoPark-dag nooit vergeten. Terwijl wij tot overeenstemming kwamen in de vredige omgeving van de Alde Feanen, boorden zich in New York twee vliegtuigen in de Twin Towers.

Loch Lomond and the Trossachs National Park werd in 2002 het eerste Nationaal Park van Schotland. Loch Lomond is het grootste zoetwatermeer van Groot-Brittannië en The Trossachs een prachtig bergachtig natuurgebied vol bossen en beekjes. Het gebied aan de voet van de Highlands stond onbedoeld aan de wieg van MoPark, met John Jones als peetoom. Hij was verder betrokken bij TEN, Water City International en Waterline Economy. We spreken hem over burgerparticipatie en het Waterline Economy gedachtegoed in Groot-Brittannië.

Zonneboten en satalliettechnologie MoPark startte in 2003. In Schotland bouwden we tijdens MoPark een rondvaartboot op zonne-energie voor op het meer Loch Lomond. Het was de eerste zonneboot in Schotland. Ook ontwikkelden we een GPS-informatiesysteem voor op de eilanden in het meer, waarmee bezoekers in het veld informatie kregen op hun mobiele telefoon of PDA. Dat klinkt nu alweer wat ouderwets, maar toen was het heel modern. Nergens werd die technologie in de natuur toegepast. Nadat het project MoPark gestopt was, werd deze satelliettechnologie verder uitgewerkt en overal in het park toegepast. Het

nieuwe park kreeg door deze noviteiten van MoPark een hippe, hypermoderne uitstraling en een toekomstgerichte reputatie. Samen met een mooie website hielp dit om veel meer toeristen aan te trekken. Het GPS-systeem wordt tegenwoordig ook gebruikt om bezoekers te monitoren. We kijken wat hen interesseert en welke delen van het park ze gebruiken.

We hebben overigens met de andere MoPark-partners vergelijkbare technologische toepassingen voor informatievoorziening getest en gekeken wat wel en niet werkt. Dat kan je vanwege de hoge ontwikkelingskosten in één land niet onderzoeken. Nu konden we heel goed van elkaars ervaring en kennis gebruik maken, zonder dat iemand het wiel helemaal alleen uit hoefde te vinden.

Burgerparticipatie

Ik hoor vaak van Interregpartners uit het buitenland, dat wij zoveel tijd besteden aan de participatie van burgers bij de ontwikkeling van projectplannen. Dat komt deels omdat we een traditie hebben van een soort participatiedemocratie. Onze samenleving is georganiseerd in meerdere bestuurslagen op allerlei niveaus. Critici noemen dat 'de lagen van bureaucratie'. Het systeem vraagt veel verantwoordelijkheid van de mensen zelf, maar daarvoor in de plaats krijgen ze veel invloed.

Het is interessant om te zien dat er binnen de Interregprojecten twee uitersten op dit gebied zijn: Zweden en Engeland. In Zweden zijn alle grondkavels in het projectgebied van de overheid. Zij is tevens de enige financiële partij. Wij hebben per project soms wel twaalf partijen. Het vraagt dus veel overleg, betrokkenheid en inzet van alle deelnemers om een initiatief te ontplooiën. Dat kost heel veel tijd. In Zweden hebben ze dat probleem

van verschillende landeigenaren niet. Dan kunnen projecten veel sneller en daadkrachtiger uitgevoerd worden. Wij vinden het soms best lastig om zo lang te moeten overleggen, voordat een project uitgevoerd kan worden. Maar het buitenland ziet die burgerparticipatie als een positief punt en wij zijn het daar van harte mee eens.

'Ecolognomie'

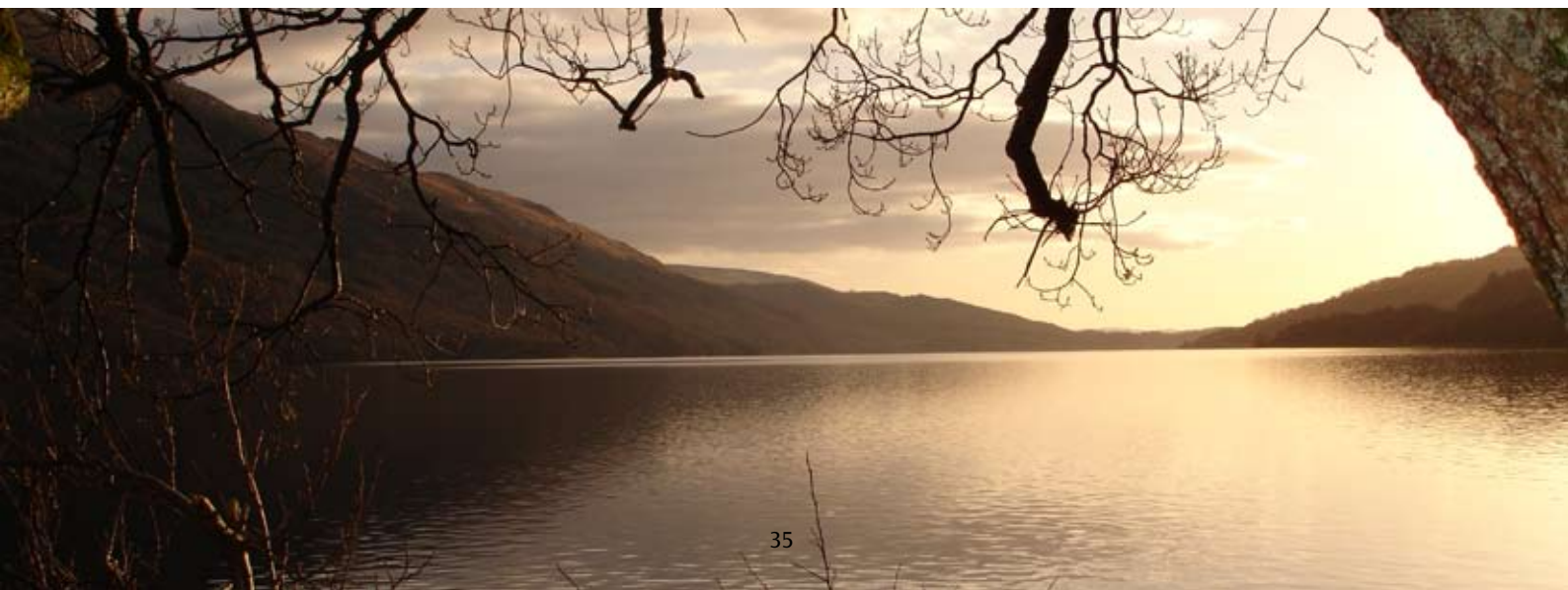
De grote successen van een aantal Europese Interregprojecten op watergebied zijn samengekomen in Waterline Economy. Dit was een smeltkroes van alle goede en slechte ervaringen, van waaruit we beter leerden samenwerken aan gemeenschappelijke nieuwe initiatieven. Niet alleen transnationaal, maar ook nationaal. In Engeland werkten de lokale organisaties samen met de landelijke overheid van de Environmental Agency. Dit 'Ministerie van Milieu' is onder meer verantwoordelijk voor de invoering van de Kaderrichtlijn Water en het tegengaan van overstromingen. Het is echt fantastisch, dat het gelukt is om het gehele spectrum van organisaties, in het hele land en aan één visie, te laten samenwerken. Dat is uniek in het hele Noordzeegebied. Deze samenwerking is een echte win-win situatie. Een lokale organisatie profiteert van samenwerking met een landelijke overheid, doordat ze meteen aan de beleidsmakers door kan geven wat wel en niet werkt. Deze mensen worden ook gestimuleerd en gemotiveerd in hun lokale werk, als ze weten dat het van bovenaf gedragen en gewaardeerd wordt. Ook de Environmental Agency profiteert, omdat ze meteen kunnen checken of hun ideeën kloppen met de dagelijkse praktijk aan de basis. Het resultaat van deze mix van bottom up en top down samenwerking is een gemeenschappelijke visie over hoe de meeste sociaal-economische voordelen te

behalen zijn uit waterprojecten; vanaf de planningsfase tot bij de uitvoering.

Vooruitkijken

Het zou niet zo'n gek idee zijn om dit soort samenwerking in een nieuw Europees project verder te onderzoeken en te kijken hoe we de ideeën in praktijk kunnen brengen. Deze innovatieve manier van samenwerking heeft grote voordelen op lokaal, landelijk en transnationaal niveau. De uitkomsten van Waterline Economy, MoPark en andere projecten bewijzen dit. Het is daarbij belangrijk, kritisch te kijken naar wie je bij een project moet betrekken en hoe je die projectpartners organiseert. Alle partijen moeten vanaf het begin bij projecten betrokken worden. Het is goed om ons te realiseren dat de uitkomst van een lokaal project, belangrijk kan zijn voor het hele land en zelfs voor andere landen. Dat vergeten we wel eens. Verder duurt het langere tijd voordat een lokale uitkomst vertaald wordt in beslissingen op landelijk niveau. Het is een uitdaging dit proces te verbeteren, te werken aan continuïteit en aan lange termijn visie. ●

De projecten in het Noordzeegebied die Spin-Off in dit tijdschrift behandelt, geven uitvoering aan Europees beleid. Ze konden alleen maar gedaan worden met hulp van Europese subsidies. De financiële kant van de mooie ecologische en andere aspecten van Water City International, PURE North Sea, NoLimp, MoPark, TEN en Waterline Economy is essentieel. Naast de projectleiders hebben zogenaamde Financial Controllers hier een grote rol in. Een kijkje achter de schermen met Albert Ruiter.

‘Als je het geld niet op tijd uitgeeft, ben je het kwijt’

Financial controller
Albert Ruiter
aan het woord

De zes moederprojecten die we in dit tijdschrift behandelen, zijn allemaal gefinancierd met geld van de Europese Unie. Is het zo eenvoudig om daar geld vandaan te halen? Integendeel, een instantie moet wel heel graag internationaal willen werken, want die haalt zich heel wat op de hals. Internationaal samenwerken kost veel tijd en Interreg stelt heel wat regels aan een nieuw project. Je krijgt weliswaar 50% van de kosten via subsidies vergoed, maar bent vervolgens 20% meer aan reiskosten kwijt. Daarbij komen de overalkosten om het totale project aan te sturen. Er zijn echt wel gemakkelijkere bronnen om geld te krijgen voor een dergelijk project.

Als het zoveel gedoe geeft, waarom zijn die Europese gelden bij regionale overheden dan zo populair? Het is erg leerzaam om internationaal samen te werken. Meedoen aan een Interregproject, kan bovendien in een later stadium nog financiële voordelen brengen. De meeste Interregprojecten realiseren slechts een deel van de totale werkzaamheden die in een gebied gedaan moeten worden. Vaak bestaat het project alleen maar uit het maken van een plan. Wanneer een project aan een Europees traject heeft meegedaan, krijgt het gemakkelijker vervolgsubsidies van bijvoorbeeld de landelijke overheid. Die landelijke overheid heeft zich vaak al via co-financiering aan het project gebonden.

Zo hebben we met Water City International, nadat het project afgerond was maar wel verder liep, veel landelijke subsidies binnengehaald.

Maar je moet er dus wel iets voor over hebben. Wat bijvoorbeeld? Er zijn natuurlijk allerlei eisen om mee te mogen doen aan een Interregtraject. Het project moet binnen het programma passen, zoals het is goedgekeurd door de Europese Commissie. Verder dient de projectleider –leadpartner- samen te werken met partners in andere landen uit het Noordzeegebied. Officieel moeten dit minimaal drie landen zijn, maar naar onze ervaring is minimaal vijf beter. Het vergt heel wat organisatietalent om die allemaal aan te sturen. Maar je wilt toch niet dat ik al die regels bij langs ga? Het Interregbureau in Viborg heeft een heel boekwerk over die eisen en regels geschreven.

Als je werkelijk innovatief wilt zijn, zoek je het geld niet in Europa

Interregprojecten moeten toch ook innovatief zijn? Ja, dat klopt. Maar hier zie je hoe vreemd regels soms werken. Innovatie is natuurlijk leuk, maar het probleem is dat de regels op gespannen voet staan met de innovatiedoelstelling. We moeten bijvoorbeeld van tevoren aangeven wat

de resultaten van een project zullen zijn. Het kenmerk van innovatie is juist dat je onderzoek en studie verricht en dus de uitkomsten niet weet. De regel en de eis zijn tegenstrijdig want als we de resultaten van studie weten, hoeven we geen onderzoek meer te doen. Europa probeert met dit soort regeltjes risico's te vermijden. Maar innovatie is nu eenmaal risico nemen.

Dat lijkt me inderdaad lastig. En hoe pas je daar dan een mouw aan? In de praktijk kan je wel rekening met dit soort regels houden, bij de beschrijving van een aanvraag. En juist omdat Europese regels zo strak zijn, denkt het secretariaat in Viborg goed met de projecten mee. Zij staan vaak wel toe dat het project tijdens de rit bijgestuurd wordt. Soms gaat dat niet, bijvoorbeeld als uit onderzoek blijkt dat er een duurdere uitvoering moet plaatsvinden. Dan sta je er als projectleider alleen voor, omdat het bedrag dat Viborg geeft, vaststaat. Bij Water City International hebben de gemeente, provincie en het waterschap zelf een duurdere manier van waterzuivering betaald. Conclusie: als je werkelijk innovatief wilt zijn, zoek je het geld niet in Europa.

Dat is een pittige stelling. Doe je er ook wat mee als je tegen zo'n conclusie aan loopt? Ja, ik heb dit ook zo gezegd bij een bijeenkomst met de Europese Rekenkamer en met personen van Directoraat-Generaal Regionaal Beleid (DG-Regio), de ambtenaren in Brussel die het Interreg programma centraal aansturen. Achteraf vertelde iemand van DG regio mij, dat een innovatief project nooit zonder resultaat kan zijn, dus EU middelen kunnen wel degelijk voor innovatie aangewend worden. Immers: als je project mislukt, weet je precies hoe het niet moet. Ik denk dat iedereen die met Interreg werkt, die opmerking ook ter harte moet nemen: schrijf het resultaat van het project zo op, dat er ook resultaat is als het project niet lukt.

De EU probeert risico's te vermijden. Dat is op zich wel goed want het is uiteindelijk belastinggeld. Is er wel eens sprake van fraude bij de projecten? De controle op het Europees geld is goed geregeld. Er zijn diverse controles; vanuit Viborg, vanuit de landelijke overheid en natuurlijk vanuit de leadpartner. En alle partijen worden dan ook nog gecheckt door externe accountants. Een controle bestaat eruit dat gekeken wordt of het project financieel volgens de regels wordt uitgevoerd en of de werkzaamheden ook daadwerkelijk zijn uitgevoerd. Er zijn bij een controle altijd wel verbeterpunten te vinden; fouten in de boekhouding, zoals het berekenen van foute uurtarieven of het doen van onjuiste aanbestedingen waardoor te veel betaald wordt. Slechts zelden is er echt iets mis. Dan heet het inderdaad fraude en dat wordt aangegeven bij Europa. Meestal is er ook dan geen sprake van kwade opzet.

Wat is jouw taak geweest bij de projecten Water City International, MoPark en NoLimp? Ik was financial controller van Water City International en NoLimp. Bij MoPark was ik alleen bij de 'geboorte' betrokken. Wanneer een project beschreven wordt, controleer ik de financiële onderbouwing en op rekenfouten. Als het project begint te lopen, dan leg ik aan de partners uit wat de regels zijn, bijvoorbeeld voor de aanbesteding. Ik ben de financiële vraagbaak. Verder controleer ik behalve de partner, ook het werk van zijn accountant, desnoods ter plaatse. Dan gaat het, naast de technische regeltjes, bijvoorbeeld over dat er geen Europese logo's bij de projecten staan. Dat klinkt kinderachtig, maar de Europese Interregprojecten zijn er om Europa dichter bij de mensen te brengen, dus dat moet dan ook wel zichtbaar zijn.

Dit tijdschrift gaat over wat er geleerd is uit de projecten. Wat ga je bij komende projecten anders doen? Wat wij financieel uit de projecten geleerd hebben, is dat we realistischer moeten begroten in de jaren. Er is namelijk een, logische maar lastige, regel bij financiering. Bij de aanvraag moet staan, wanneer een project denkt het subsidiegeld uit te geven; dus hoeveel euro per jaar. Vervolgens moet dat bedrag besteed zijn vóór de vastgestelde einddatum. Als het geld niet op tijd is uitgegeven, is er een risico dat je het kwijt raakt. Projecten zijn vaak erg optimistisch en denken bijvoorbeeld dat ze in het begin veel uit gaan geven. Werkzaamheden hebben echter een aanloop nodig en gaan fase voor fase. Je kunt dus niet alle subsidie in het eerste jaar besteden, terwijl de werkzaamheden pas later uitgevoerd kunnen worden. Dus als bij een grove berekening blijkt, dat iets twee ton per jaar kost terwijl het in werkelijkheid maar één ton is. Dan is te ruim begroot en loopt de aanvrager het risico om de subsidie helemaal niet te krijgen. Dat gebeurde vaak en daarom nemen we ons voor, veel aandacht geven aan realistisch begroten.

Het klinkt een beetje vreemd, dat je straf krijgt wanneer je het geld niet hebt uitgegeven. Maar goed. Wat doet de financial controller als hij dit aan ziet komen? Straf lijkt vreemd, maar eigenlijk is de oorzaak van die straf, het niet uitvoeren van geplande activiteiten. Bij Water City International bleek dat er te weinig geld uitgegeven werd. De subsidie werd dus niet vóór de opgegeven tijd besteed. Ik heb toen een Big Spender Award bedacht; de prijs voor degene die het meeste geld uitgeeft en dus de meeste activiteiten ontplooit. Op het moment dat we een vergadering hadden, gaf ik de genomineerden op. Dat waren partners die wel goed begroot hadden. Het vooruitzicht van deze prijs stimuleerde partners inderdaad hun activiteiten uit te voeren en dus gaven ze het geld op tijd en zelfs sneller uit. De prijs is twee keer uitgereikt; eenmaal aan Noorwegen en Zweden. De prijs was maar een zilverkleurige beker, maar dit kleinood had meer effect dan een opgeheven vingertje. ●

Waterline Economy

kijkt met andere ogen

In gesprek met **Ben van Os**, projectleider

Alle Interregprojecten die we in dit tijdschrift n abespreken, hadden met *schoner water, ecologie, natuur en recreatie* te maken. Maar was er ook een andere gemeenschappelijke factor te ontdekken tussen ecologische verbindingzones, natuurlijke waterzuiveringen en elektroboten met GPS-systeem? Waterline Economy dacht van wel en projectleider Ben van Os weet het zeker: projecten die een ecologisch aantrekkelijke en schone recreatieve leefomgeving realiseren hebben positieve invloed op de lokale economie. *Ecognomie* noemt Spin-Off het grappend. We spraken erover met Ben van Os, van de provincie Drenthe.

Laatste Interreg IIIb project

Waterline Economy (WE) is gestart in 2006 na de Europese waterprojecten PURE, TEN, NoLimp, Water City International en MoPark. In het informele circuit constateerden deze partners dat alle projecten een stimulerende invloed hadden op de economie. Dat was een bijeffect, want ieder project had andere hoofddoelstellingen. Het probleem was dat we het effect ook niet hadden bijgehouden of onderzocht. We waren het snel eens over de noodzaak om eens goed te brainstormen over hoe we deze economische invloed verder konden onderzoeken. En of we een methodiek konden bedenken om planmatig, milieuprojecten aan economische ontwikkelingen te koppelen. Zo werd Waterline Economy het laatste Interreg IIIb project.

De werkwijze

De provincie Drenthe heeft dit project als leadpartner opgepakt en het plan op papier gezet. We wilden de gegevens van alle projecten en alle partners bijbrengen en analyseren. Maar het liep tegen het einde van de Interreg IIIb periode en het geld was bijna op. Het mocht dus geen duur project zijn. Toen hebben we een gelaagdheid aangebracht die goed gewerkt heeft. Waterline Economy onderzocht projecten in zestig verschillende regio's in acht landen. De gelaagdheid bestond eruit dat de regio's per land, dus niet per moederproject, bijeenkwamen. Ook tientallen in de

regio aanwezige organisaties hebben hieraan meegedaan. Zo ontstonden nieuwe binnenlandse netwerken. De regio's binnen een land hoefden elkaar immers niet noodzakelijkerwijs te kennen, want de Interregprojecten waren transnationaal georganiseerd.

Op de nationale vergaderingen beantwoordde men vragen als: wat hebben de waterprojecten aan economische meerwaarde opgeleverd, hoe is dat gekomen, zou je dat planmatig kunnen inbrengen en welke indicatoren kan je bedenken om dit te beschrijven. Van die bijeenkomsten zijn gedetailleerde verslagen gemaakt. Daarna volgde een transnationale vergadering. Daar is gekeken welke lessen er voor het hele Noordzeegebied uit te leren waren, dus welke processen ook in andere regio's, landen of moederprojecten voorkwamen.

Zo hebben we eerst alle gegevens verzameld. Daarna zijn die gegevens op dezelfde wijze geanalyseerd. Gekeken is hoe de economische factoren gestimuleerd werden en of daar algemene systematische methoden voor aan te wijzen waren. Zo is uiteindelijk de Waterline Economy methodiek uitgedacht. Ten slotte is bepaald waar projecten transnationaal uitgevoerd kunnen worden om deze methodiek verder te ontwikkelen in de volgende Interregperiode IVb.

De WE-denkwijze

De uitkomst van het onderzoek bevestigt het vermoeden uit de vijf moederprojecten. Dat vermoeden gaat ervan uit dat je economische partijen vroegtijdig bij een project moet betrekken. Dan gaat het over toerisme, landbouw, wonen, innovatieve bedrijven en meer. Daarnaast moet je meteen bedenken hoe je economische ontwikkeling tot stand brengt en hoe je het project goed inpast in een regionale economische visie. Wanneer je dat planmatig uitvoert, heeft het project een veel grotere economische meerwaarde dan tot nu toe het geval was.

Het gaat er dus om dat je, in vroegtijdig stadium, lokale of regionale ondernemers, kennisinstituten en hogescholen informeert en betreft bij de projectontwikkeling in het beoogde projectgebied. Dan geef je deze partijen de gelegenheid mee te

denken en te kijken of er kansen voor hen liggen. Zo creëer je meteen aansluiting bij de omgeving. Deze lokale belanghebbers komen gehield met ideeën waar je zelf niet op gekomen was. Die ideeën en wensen kan je zodanig in je plan meenemen, dat je uiteindelijk de economie in het gebied maximaal stimuleert. Deze denkwijze beperkt zich niet tot projecten over natuur en water, maar kan toegepast worden in tal van andere werkvelden en organisaties. En dat is ook al gebeurd. Deze werkwijze zorgt voor grotere netwerken en samenwerkingsverbanden, die er bij eerdere projecten vaak niet waren.

Ondernemersparticipatie

Uiteraard is het wel belangrijk om de ondernemers op het juiste niveau en in hun eigen jargon aan te spreken. Het is verstandig om naast de voorlichtingsavonden ook losse bijeenkomsten met die economische partijen te organiseren. Overheden moeten niet op de stoel van de ondernemer gaan zitten; niet aan ondernemers gaan trekken. Als die het niet de moeite waard vinden om te investeren, dan moet je dat maar even accepteren.

Subsidies zijn maar een beperkt middel om investeringen los te weken. Wij kunnen alleen het kader en de randvoorwaarden creëren en daarmee, binnen bestaande plannen, de kans voor ondernemers vergroten.

Wij als overheden moeten in onze communicatie naar ondernemers en andere partijen toe verschillende methodieken bekijken. Dat hebben we tijdens Waterline Economy heel beperkt al wat gedaan. We hebben zelf een techniek geprobeerd die Schetsschuit heet. Het is een discussiemethode van het DLG waarbij veel getekend wordt. Daarmee kan je goed alle ideeën op een rijtje zetten. Maar we zullen soortgelijke technieken verder moeten onderzoeken, zodat we steeds beter communicatieplannen kunnen maken.

De spin-off

Ik ben het meest trots op het feit dat het gelukt is met Waterline Economy een verandering van denken te bewerkstelligen bij de projectleiders in het Noordzeegebied. Verschillende

partijen die vroeger tegenover elkaar stonden, hebben elkaar gevonden in deze gemeenschappelijke visie. Het WE-denken heeft erg veel impact in Nederland en Groot-Brittannië.

Die Waterline Economy benadering heeft zich in Nederland nu wel geseteld op provincieniveau en bij projectleiders. In Groot-Brittannië is het WE-denken zelfs doorgedrongen tot nationaal niveau. Het Ministerie van Milieu, de Environmental

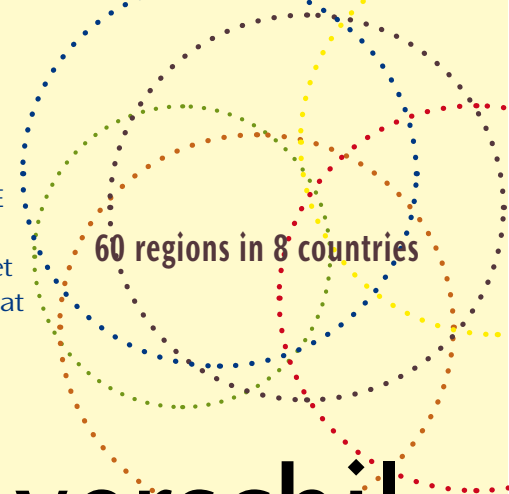
Agency, heeft zijn beleid veranderd in de richting van onze denkwijze. Maar ook in de zestig regio's elders in Europa toont men een toenemende belangstelling. Ik sprak kortgeleden op een groot Europees congres over Natura 2000 en economie. Na mijn workshop werd ik nog vaak uitgenodigd voor meer toespraken en workshops. Dat komt omdat we met de WE-denkwijze, praktische handreikingen kunnen doen en aansprekende voorbeelden kunnen geven over hoe we economische ontwikkelingen bij de natuurprojecten hebben betrokken.

Ik weet zeker dat de uitkomsten van Waterline Economy terecht komen in meerdere Interreg IVb projecten. Op dit moment zijn een aantal projecten al uitgewerkt en ingediend; andere zijn onderweg. Wij in Drenthe doen dat met het project WISER. In dat project willen we het WE-gedachtegoed verder uittesten, door economische ontwikkeling te combineren met waterbeheer. Dat doen we via vernieuwende projecten langs rivieren, stromen en beken, die allemaal te maken hebben met de verbetering van de waterkwaliteit en natuurlijke leefgebieden. Daarbij willen we samenwerken met gespecialiseerde bedrijven, kennisinstututen en universiteiten. In de uitvoering zoeken we vroegtijdig contact met de lokale ondernemers en belangengroeperingen. En uiteraard gaan we de resultaten op een verantwoorde manier wereldkundig maken. In Europa-taal betekent dit dat Waterline Economy met WISER een bijdrage gaat leveren aan de doelstellingen van de Lissabon-agenda. ●

Uit de interviews in deze eenmalige Spin-Off uitgave blijkt dat de Interreg-projecten een groot verschil betekenen voor regionale ontwikkeling en transnationale samenwerking. Ook na afloop van Water City International, PURE North Sea, NoLimp, TEN, MoPark en Waterline Economy blijven in alle zestig regio's de gevolgen zichtbaar en voelbaar. Een toenemend aantal mensen geniet van de schonere natuur op en rond het water. Dat smaakt naar meer. En dat gaat ook gebeuren want nog steeds werken regio's op Europees niveau samen aan een natuurlijke, gezonde leefomgeving voor de toekomstige Europese burgers. Spin-Off zet alle spin-off van de Interregprojecten nog eens op een rijtje:

60 regions in 8 countries

Interreg maakt het verschil

Economie

- Er zijn voor tientallen miljoenen euro's aan extra investeringen.
- Ondernemingen investeren extra in hun bedrijven.
- De waarde van de leefomgeving en het ontroerend goed is verhoogd.
- In de pilotgebieden ontstaan nieuwe bedrijven.
- De werkgelegenheid in landelijke gebieden groeit en de economische structuur versterkt door de nieuwe brede aanpak zoals die door verschillende projecten is ontwikkeld.
- Steeds meer samenwerkingsverbanden tussen overheden, bedrijfsleven, universiteiten en kenniscentra.
- Meer goodwill bij bevolking, bedrijfsleven en besturen.

Innovaties

- Andere organisaties en regio's passen innovaties uit de projecten toe en ontwikkelen deze verder
- Vernieuwende inzichten in waterbeheer.
- Duurzame transportmiddelen voor toeristisch gebruik.
- Het gebruik van digitale en satelliettechniek in de toeristische sector.

Europese Kaderrichtlijn Water

- Toenemende bewustwording over waterkwaliteit, watergebruik en het belang van goed water voor de regio.
- Projecten voor het verbeteren van veiligheid in overstromingsgebieden integreren vaker meteen werkzaamheden voor de verbetering van de waterkwaliteit.
- De reguliere projectontwikkeling maakt toenemend gebruik van de werkwijzen en de inzichten uit de projecten om

de eisen van de Kaderrichtlijn Water te gaan halen.

- Ook andere regio's en landen maken gebruik van deze kennis en kunde.

Beleidsbeïnvloeding

- Organisaties en autoriteiten voorlichten over Interreg en Europese samenwerking door middel van publicaties, lezingen, presentaties en rondleidingen.
- Vanuit de ervaring met de Interregprojecten verbeteren organisaties en autoriteiten beleid en strategieën op het gebied van projectontwikkeling, waterbeheer, ecologische verbindingen en Europese samenwerking.

Sociaal

- Aandacht voor mobiliteit voor gehandicapten – ook in toerisme – is vergroot
- Beter begrip voor de verschillende culturen binnen Europa.
- Burgers in de regio voelen zich weer trots op hun omgeving.
- Participatie van burgers bij waterbeheer is vergroot.
- Informatievoorziening is vergroot en kennis over waterbeheer bij burgers is toegenomen.

Persoonlijk

- Beter en meer enthousiaste medewerkers
- Vergroting van de inhoudelijke kennis bij medewerkers
- Beter begrip voor Europese samenwerking
- Duurzame netwerken, van laag tot hoog en andersom, in Europees verband.

MoPark
Mobility and National Parks
www.mopark.net

NOLimp
“North Sea Regional and
Local IMPLementation
www.nolimp.org

PURE North Sea
Planning for Urban Rural River Envi-
ronments
www.purenorthsea.com

TEN
Transnational Ecological Network
www.ten-project.net

Water City International
www.watercity.org

Waterline Economy
www.waterlineeconomy.eu

www.northsearegion.eu
www.deblauwediamant.nl

Colofon

Spin-Off © is gemaakt in opdracht van
WE leadpartner de provincie Drenthe
Juni 2008

Eindredactie, interviews en teksten
Stephan Kraan

Vormgeving
Studio Hooghalen, Helga Wening van Raan

Engelse vertaling
Bertie Kaal, Genii Translations

Beeldmateriaal

Foto voorpagina + foto's op pagina 4 t/m 13,
16 t/m 24, 26 t/m 33, 36/37: Stephan Kraan.
Pag 39: Edward Sie. De andere foto's zijn
beschikbaar gesteld door de verschillende
projectpartners.

Dank aan Eric Mulder, Deirdre Buist en
alle projectleiders die hun medewerking
verleenden.

Contact en Informatie

Provincie Drenthe
B.L.J. van Os
+31 592 365 665
b.os@drenthe.nl

D. Buist
+ 31 592 365 435
d.buist@drenthe.nl

